גיליון מס' 758
שנה 13
לקבלת הגיליון:
5806777@GMAIL.COM

בס"ד, פרשת וירא, כ' במרחשון תשפ"ז

שַׁבָּת טִישׁ

סִפּוּרִים וְאַגָּדוֹת ❖ פְּנִינִים וּפְרִפְּרָאוֹת ❖ מִדּוֹת וַהֲלִיכוֹת

זמני השבת - ירושלים
הדלקת הנרות: 16.16
צאת השבת: 17.28
רבנו תם: 18.08

סִפּוּרִים בַּפָּרָשָׁה

יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם (יח, ד)

חָסִיד אֶחָד נִכְנַס אֶל הַ"פְּנֵי מְנַחֵם" מִגּוּר, וְסִפֵּר לוֹ כִּי הוּא חוֹשֵׁד בְּאֶחָד מִידִידָיו, אָדָם נִכְבָּד, כִּי הוּא נִכְשַׁל בְּמַעֲשֶׂה שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, וּבִקֵּשׁ מֵהָרַבִּי עֵצָה אֵיךְ לְהִתְנַהֵג כְּלַפֵּי הָאִישׁ, שֶׁכֵּן כְּבָר לִמְּדוּנוּ חֲז"ל שֶׁיֵּשׁ לִנְהֹג בַּדֶּרֶךְ שֶׁל "כַּבְּדֵהוּ וְחָשְׁדֵהוּ". אָמַר לוֹ הָרַבִּי, כִּי הַ"מְּקוֹר בָּרוּךְ" מִסֶּרֶט־וִיז'נִיץ מָצָא בְּדִבְרֵי הַפָּסוּק "יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם", שֶׁאַף שֶׁאַבְרָהָם חָשַׁד בָּאוֹרְחִים שֶׁהֵם עַרְבִים הַמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם, בִּקֵּשׁ רַק מְעַט מַיִם, וְאִלּוּ כַּאֲשֶׁר בִּקֵּשׁ לְכַבְּדָם הִגִּישׁ לָהֶם שָׁלֹשׁ לְשׁוֹנוֹת שֶׁל חַרְדָּל, כְּדֵי לְלַמְּדֵנוּ שֶׁאֶת 'כַּבְּדֵהוּ' יֵשׁ לַעֲשׂוֹת בְּמִדָּה מְרֻבָּה, אֲבָל אֶת 'חָשְׁדֵהוּ' דַּי בִּמְעַט מַיִם... וּכְשֶׁרָאָה הַ"פְּנֵי מְנַחֵם" שֶׁלֹּא נָחָה דַּעְתּוֹ שֶׁל הַשּׁוֹאֵל הַחוֹשֵׁד בַּחֲבֵרוֹ, הִתְבַּטֵּא בְּשׁוֹנֶה מִטִּבְעוֹ: "אֲנִי יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הָאַדְמוֹ"ר מִגּוּר, וּמִן הַשָּׁמַיִם מְסַיְּעִים לִי בְּעֵצָה וְתוּשִׁיָּה. אֲנִי אוֹמֵר לְךָ בְּפֶה מָלֵא, כִּי אֵין כָּל אֱמֶת בַּחֲשָׁד שֶׁלְּךָ, וְיָכוֹל אַתָּה לִסְמֹךְ עַל דְּבָרַי כְּאִלּוּ הָיִיתִי נוֹכֵחַ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה". הַדְּבָרִים עָשׂוּ עַל הַשּׁוֹאֵל רֹשֶׁם גָּדוֹל, וּלְיָמִים אָכֵן הִתְבָּרֵר כִּי לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם כְּפִי שֶׁחָזָה הָרַבִּי. אוּלָם עִקַּר הִתְפַּעֲלוּת הָאִישׁ הָיְתָה, מִכָּךְ שֶׁהָרַבִּי הָיָה מוּכָן לְגַלּוֹת טֶפַח מִכֹּחוֹתָיו הַשְּׁמֵימִיִּים, כְּדֵי לְהַשְׁכִּין שָׁלוֹם וּלְהַרְבּוֹת אַהֲבָה בְּיִשְׂרָאֵל.

❖

וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם (יח, ה)

בֵּיתוֹ שֶׁל רַבִּי מָרְדְּכַי מִנַּדְבּוֹרְנָא הָיָה פָּתוּחַ לְכָל דִּכְפִין, וְכָל מִי שֶׁנִּקְלַע לָעִיר יָדַע כִּי עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הָרַבִּי אֶפְשָׁר לְהִתְדַּפֵּק גַּם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה. פַּעַם נִקְלַע יְהוּדִי אֶל הַמָּקוֹם בְּשָׁעָה מְאֻחֶרֶת בַּלַּיְלָה, וְכַמּוּבָן עָשָׂה אֶת דַּרְכּוֹ אֶל בֵּית הָרַבִּי וּבִקֵּשׁ לְהִתְאָרֵחַ בּוֹ. הָרַבִּי בְּעַצְמוֹ קִבֵּל אֶת פְּנֵי הָאוֹרֵחַ, שֶׁכֵּן הַגַּבָּאִים כְּבָר לֹא שָׁהוּ בַּבַּיִת בְּשָׁעָה כֹּה מְאֻחֶרֶת, וּבִמְאוֹר פָּנִים הִצִּיעַ לָאוֹרֵחַ מִטָּה נוֹחָה. "שֶׁמָּא רָעֵב אַתָּה"? שָׁאַל הָרַבִּי, וְהַלָּה הֵשִׁיב בְּחִיּוּב. טָרַח הָרַבִּי בְּעַצְמוֹ בְּמִצְוַת הַכְנָסַת אוֹרְחִים, הוֹשִׁיב אֶת הָאוֹרֵחַ אֶל הַשֻּׁלְחָן, וּפָנָה לְהָבִיא לֶחֶם וְחֶמְאָה לְפָנָיו. בְּאוֹתָם יָמִים, בְּהֶעְדֵּר תַּנּוּר אֲפִיָּה בַּבַּיִת, הָיָה נָהוּג לֶאֱפוֹת בַּמַּאֲפִיָּה הָעִירוֹנִית כִּכָּרוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁל לֶחֶם, וּמֵהֶן הָיוּ אוֹכְלִים בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה בְּמֶשֶׁךְ יְמֵי הַשָּׁבוּעַ. נָטַל הָרַבִּי כִּכַּר לֶחֶם שְׁלֵמָה, פָּרַס מִמֶּנָּה פְּרוּסָה גְּדוֹלָה, מָרַח עָלֶיהָ חֶמְאָה, וְהִגִּישָׁהּ לִפְנֵי הָאוֹרֵחַ. וּכְדֵי לְהַנְעִים עָלָיו אֶת אֲכִילָתוֹ, יָשַׁב הָרַבִּי יַחַד עִמּוֹ אֶל הַשֻּׁלְחָן וְהָיָה לוֹ לְצַוְתָּא. הָאוֹרֵחַ אָכַל בְּתֵאָבוֹן אֶת הַפְּרוּסָה הַגְּדוֹלָה כֻּלָּהּ, אַף שֶׁהָיָה בָּהּ כְּדֵי סְעֻדָּה שְׁלֵמָה וְיוֹתֵר, וּכְשֶׁכִּלָּה אֶת מְזוֹנוֹ, שָׁאַל הָרַבִּי אִם יִרְצֶה לֶאֱכֹל עוֹד, וְהַלָּה הֵשִׁיב בְּחִיּוּב. שׁוּב פָּרַס הָרַבִּי לָאוֹרֵחַ פְּרוּסָה גְּדוֹלָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי שְׂבִיעָה וְיוֹתֵר, וּכְשֶׁהָאוֹרֵחַ כִּלָּה גַּם אוֹתָהּ, בִּקֵּשׁ הָרַבִּי שׁוּב לָדַעַת אִם יִרְצֶה פְּרוּסָה נוֹסֶפֶת, וְאָכֵן הַלָּה בִּקֵּשׁ לֶאֱכֹל עוֹד. וְהָרַבִּי לֹא נִלְאָה מִלִּטְרֹחַ שׁוּב וְשׁוּב כְּדֵי לְהַגִּישׁ לָאוֹרֵחַ אֶת מְזוֹנוֹ, אַף שֶׁהַלָּה אָכַל כַּמּוּת מֻגְזֶמֶת מֵעֵבֶר לְכֹחַ אֱנוֹשׁ. רַק לְאַחַר שָׁעָה אֲרֻכָּה, אַחֲרֵי שֶׁכִּלָּה כִּמְעַט אֶת כָּל הַכִּכָּר הַגְּדוֹלָה וְהָרַבִּי נִסָּה לְהַצִּיעַ לוֹ פְּרוּסָה נוֹסֶפֶת, נֶאֱנַק הָאִישׁ וְאָמַר: "לֹא, אֲנִי כְּבָר לֹא מְסֻגָּל לְהַכְנִיס לַפֶּה אֲפִלּוּ פֵּרוּר"... נִסָּה הָרַבִּי לְבָרֵר בַּעֲדִינוּת אִם כָּךְ הוּא רָגִיל לֶאֱכֹל מִדֵּי יוֹם, וְהָאִישׁ הֵשִׁיב: "מֵעוֹלָם לֹא אָכַלְתִּי כֹּה הַרְבֵּה, אֶלָּא שֶׁכַּאֲשֶׁר רָאִיתִי עַד כַּמָּה הָרַבִּי שָׂמֵחַ וְנֶהֱנֶה מֵאֲכִילָתִי, וּמַמָּשׁ הִרְגַּשְׁתִּי כִּי כָּל פִּסַּת לֶחֶם שֶׁאֲנִי אוֹכֵל מוֹסִיפָה לוֹ בְּרִיאוּת וְנַחַת, הִכְרַחְתִּי אֶת עַצְמִי לֶאֱכֹל עַד כְּדֵי מְסִירוּת־נֶפֶשׁ, רַק כְּדֵי לִגְרֹם לָרַבִּי עוֹד קְצָת הֲנָאָה וְעֹנֶג־רוּחַ"...

❖

רַבִּי אֵלִיָּהוּ חַיִּים מַיְזֶל, רַבָּהּ שֶׁל לוֹדְז', הָיָה אֶחָד מֵעַמּוּדֵי הַחֶסֶד הַנּוֹדָעִים, וְנִשְׁתַּמְּרוּ סִפּוּרִים רַבִּים עַל פְּעוּלוֹת הַצְּדָקָה וְהַמְּסִירוּת שֶׁלּוֹ לְמַעַן הַכְּלָל וְהַפְּרָט. סִפֵּר אֶחָד מִתַּלְמִידָיו, כִּי פַּעַם הֵסֵב לְשֻׁלְחָנוֹ שֶׁל רַבִּי אֵלִיָּהוּ חַיִּים בְּלֵיל שַׁבַּת־קֹדֶשׁ יַחַד עִם אוֹרְחִים רַבִּים, וְהָיוּ כְּבָר בְּעִצּוּמָהּ שֶׁל הַסְּעֻדָּה וְאַף הִגִּישׁוּ כְּבָר אֶת הַמָּרָק. וְהִנֵּה נִכְנַס אָדָם אֶחָד, הֵחֵל אוֹמֵר "שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם" בְּקוֹל רָם, בְּהוֹנוֹת יָדָיו תְּחוּבוֹת בְּאַבְנֵטוֹ וְהוּא מְהַלֵּךְ אָנֶה וָאָנָה כִּבְתוֹךְ שֶׁלּוֹ. "אָמַרְתִּי בְּלִבִּי", כָּךְ סִפֵּר הַתַּלְמִיד שֶׁהֵסֵב לַשֻּׁלְחָן, "כִּי בְּוַדַּאי אֶחָד מִבְּנֵי הַבַּיִת הוּא, אַךְ הִתְבָּרֵר שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא אוֹרֵחַ בִּלְתִּי קָרוּא". הָרַבָּנִית הִפְצִירָה בּוֹ לְקַצֵּר בַּאֲמִירַת הַפִּזְמוֹנִים, שֶׁכֵּן כְּבָר הִגִּישׁוּ אֶת הַמָּרָק, וְעַד שֶׁיֹּאכַל אֶת הַדָּגִים יִתְקָרֵר הַמָּרָק. קִדֵּשׁ הָאִישׁ עַל הַיַּיִן, וּמִשֶּׁלָּגַם אוֹתוֹ תָּקַף אוֹתוֹ שִׁעוּל חָזָק וְנוֹרָא, עַד שֶׁכִּמְעַט נֶחְנַק. כָּל הַמְסֻבִּים נִבְהֲלוּ מִשִּׁעוּלוֹ, שֶׁהִתְמַשֵּׁךְ כָּל זְמַן הַסְּעֻדָּה. הָרַב הִתְעַנְיֵן בִּשְׁלוֹמוֹ שֶׁל הָאוֹרֵחַ, וְהַלָּה סִפֵּר כִּי הוּא חוֹלֶה בְּרֵאוֹתָיו, וּלְאַחַר תְּפִלַּת לֵיל שַׁבָּת לֹא מָצָא אָדָם שֶׁיַּסְכִּים לְאָרְחוֹ בִּגְלַל שִׁעוּלוֹ וּמַחֲלָתוֹ, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְבֵית הָרַב מַיְזֶל. הַנּוֹכְחִים לִשְׁמֹעַ עַל מַחֲלָתוֹ הַמִּדַּבֶּקֶת, אַךְ לִפְלִיאָתָם שָׁמְעוּ אֶת רַבִּי אֵלִיָּהוּ חַיִּים אוֹמֵר לָאִישׁ בִּמְאוֹר פָּנִים וּבְלֵב רַחְמָן: "הִנָּךְ מֻזְמָן לְהַגִּיעַ אֵלֵינוּ גַּם לַמָּחֳרָת, בִּסְעֻדַּת יוֹם הַשַּׁבָּת".

❖

וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמוֹרוֹ (כב, ג)

רַבִּי יוֹאֵל מִסַּטְמֶר נִשְׁאַל פַּעַם בִּידֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סִילְבֶר מִסִּינְסִינֶטִי, עַל מִנְהָגוֹ לְהִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית בְּאִחוּר, וַהֲרֵי עַל אַבְרָהָם אָבִינוּ נֶאֱמַר "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמוֹרוֹ" לִקְרַאת הָעֲקֵדָה, וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁלְּכָל דְּבַר מִצְוָה יֵשׁ לְהַשְׁכִּים קוּם. וְנַעֲנָה עַל־אֲתָר: "אָמְנָם אַבְרָהָם הִשְׁכִּים קוּם, אוּלָם מִי יוֹדֵעַ כַּמָּה זְמַן הִתְעַכֵּב בַּחֲבִישַׁת חֲמוֹרוֹ"?... וְאָמְרוּ, כִּי כַּוָּנַת שֶׁל רַבִּי יוֹאֵל הָיְתָה, עַד כַּמָּה צָרִיךְ לַחֲבֹשׁ אֶת הַחָמְרִיּוּת לִקְרַאת הַתְּפִלָּה בְּהִתְפַּשְׁטוּת הַגַּשְׁמִיּוּת.

וּמְסַפְּרִים, כִּי פַּעַם נָסְעוּ שְׁנֵיהֶם לְכִנּוּס רַבָּנִים בְּאַרְצוֹת־הַבְּרִית, אַךְ בְּדַרְכָּם נוֹצַר עֹמֶס תְּנוּעָה וְהַדֶּרֶךְ הִתְאָרְכָה לְמַעְלָה מִן הַמִּדָּה. פָּנָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי מִסַּטְמֶר וְאָמַר: "נוּ, הֲרֵי מִלְּפָנִים כַּאֲשֶׁר נָסְעוּ צַדִּיקִים לִדְבַר מִצְוָה קָפְצָה עֲלֵיהֶם הַדֶּרֶךְ"... וְהָרַבִּי הֵשִׁיב מִיָּד: "כְּשֶׁיָּצָא אַבְרָהָם אָבִינוּ לַעֲקֵדָה הָלַךְ בְּמֶשֶׁךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְלָמָּה לֹא קָפְצָה לוֹ הַדֶּרֶךְ וְהִתְקַצְּרָה לְיוֹם אֶחָד? מִפְּנֵי שֶׁ'אֱלִיעֶזֶר' הָיָה עִמּוֹ, עַד שֶׁאָמַר אַבְרָהָם לִנְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר, וְאָז 'וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה'"...

❖

וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ (כב, ט)

מְנַהֵל חִנּוּכִי שָׁאַל פַּעַם אֶת הָרַבִּי מִלְּיוּבַּאוִיטְשׁ, כֵּיצַד יִנְהַג עִם תַּלְמִידִים צְעִירִים שֶׁהַתְּפִלָּה אֲרֻכָּה מִדַּי בִּשְׁבִילָם, וְעַל אֵילוּ קְטָעִים הוּא יָכוֹל לְהוֹרוֹת לָהֶם לְדַלֵּג? בְּדֶרֶךְ־כְּלָל רְגִילִים רַבִּים, וַאֲפִלּוּ אֲנָשִׁים מְבֻגָּרִים, לְדַלֵּג עַל פָּרָשַׁת הָעֲקֵדָה וְהַקָּרְבָּנוֹת שֶׁבִּתְחִלַּת תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, אוּלָם הָרַבִּי יָעַץ לוֹ דַּוְקָא לְהֵפֶךְ: "לֹא חָשׁוּב כָּל־כָּךְ מַה שֶּׁאַתָּה מְדַלֵּג, אֲבָל עַל פָּרָשַׁת הָעֲקֵדָה, שֶׁבָּהּ מְסֻפָּר עַל מְסִירוּת־הַנֶּפֶשׁ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, אַל תְּדַלֵּג"... וּכְפִי שֶׁהִסְבִּיר בְּשִׂיחָה, כִּי בְּמַעֲשֵׂה הָעֲקֵדָה פָּתַח אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת דֶּרֶךְ מְסִירוּת־הַנֶּפֶשׁ לְכָל צֶאֱצָאָיו, וְהִשְׁרִישׁ בָּהֶם כִּי יֵשׁ לַעֲשׂוֹת אֶת רְצוֹן ה' בְּלִי שְׁאֵלוֹת, מִתּוֹךְ מְסִירוּת מֻחְלֶטֶת וְקַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם.

פְּנִינִים

וַיָּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא (יח, א) - נוֹטָרִיקוֹן מֵבִי"א, הֶרְאָה הַקָּבָ"ה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת אַרְבַּע הַמַּלְכֻיּוֹת שֶׁיְּשַׁעְבְּדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם נוֹטָרִיקוֹן מֵבִי"א - מָדַי, בָּבֶל, יָוָן, אֱדוֹם. אַךְ לְבַסּוֹף מֵבִי"א ה' גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם, בִּזְכוּת מֵבִי"א - נוֹטָרִיקוֹן מַ'תָּן בַּ'סֵּתֶר יִ'כְפֶּה־אָ'ף, בִּזְכוּת מִצְוַת צְדָקָה; וּבִזְכוּת מֵבִי"א - מֶ'לֶךְ בְּ'מִשְׁפָּט יַ'עֲמִיד אָ'רֶץ, בְּיֹשֶׁר וֶאֱמֶת בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. (לִקּוּטֵי חֲז"ל)

❖

יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל (שם) - בְּגִימַטְרִיָּה לְהַכְנִיס אֶת הָאוֹרְחִים. **כְּחֹם** - נוֹטָרִיקוֹן כְּ'צֵאת חַ'מָּה מִ'נַּרְתִּיקָהּ. **כְּחֹם הַיּוֹם** - בְּגִימַטְרִיָּה דַּם מִילָה. (שַׁעֲשׁוּעֵי לָשׁוֹן)

❖

אַף שֶׁנִּרְאָה ה' אֶל אַבְרָהָם, רָאָה אֶת עַצְמוֹ כְּיוֹשֵׁב בְּפֶתַח הָאֹהֶל, כְּאֶחָד שֶׁעֲדַיִן לֹא הִתְחִיל לַעֲבֹד אֶת ה' בֶּאֱמֶת. (רַבִּי מְנַחֵם מֶנְדֶּל מִקּוֹצְק)

❖

וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם (יח, ב) - אָמְרוּ חֲז"ל, כִּי גְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים יוֹתֵר מִקַּבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה, וְלָכֵן קָם אַבְרָהָם לִקְרַאת אוֹרְחָיו אַף שֶׁהַקָּבָ"ה בָּא לְבַקְּרוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ. אוֹמְרִים בְּדֶרֶךְ צַחוּת, כִּי שְׁנֵי צַדִּיקִים הָיוּ בַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, חֲנוֹךְ וְאַבְרָהָם. חֲנוֹךְ עָבַד אֶת קוֹנוֹ בְּהִתְבּוֹדְדוּת וּבִדְרָגוֹת גְּבוֹהוֹת, וָרָצָה לִהְיוֹת קָרוֹב לַשְּׁכִינָה, עַד כִּי זָכָה וְהִתְקַיֶּם בּוֹ "וְאֵינֶנּוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹקִים"; וְאִלּוּ אַבְרָהָם הָיָה יוֹרֵד אֶל הָעָם, מַכְנִיס אוֹרְחִים וּמְקָרְבָם לַתּוֹרָה. מִי מִשְּׁנֵיהֶם גָּדוֹל יוֹתֵר? הֱוֵי אוֹמֵר גְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים שֶׁל אַבְרָהָם, יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה שֶׁל חֲנוֹךְ... (אִמְרֵי מֵאִיר)

❖

וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה (יט, כט) - לוֹט אוֹתִיּוֹת וְטַ"ל הַמְרַמֶּזֶת עַל הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי, וּכְדִבְרֵי חֲז"ל טַל תּוֹרָה מְחַיֵּהוּ. לוֹט מְרַמֵּז לַיֵּצֶר הָרַע, וְעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה אֶפְשָׁר לַהֲפֹךְ אֶת הַיֵּצֶר הָרַע לְטוֹב, כִּי טַ"ל נוֹטָרִיקוֹן לֵ'ב טָ'הוֹר, וְגַם מְרַמֵּז עַל ל"ט מַלְקוֹת, וְעַל יְדֵי הַתּוֹרָה מְהַפְּכִים אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה, וּמְהַפֵּךְ אֶת הָאוֹתִיּוֹת לֹט לְטַל. (חֶסֶד לְאַבְרָהָם, רָדוֹמְסְק)

❖

וַיְהִי אֱלֹקִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וְגוֹ' וַיְהִי רוֹבֶה קַשָּׁת (כא, א) - כְּשֶׁבִּקֵּר רַבִּי יַעֲקֹב דָּוִד מֵאַמְשִׁינוֹב פַּעַם בְּוַרְשָׁא, סֵרַב לְבַקֵּר אֶת אֶחָד מִנִּכְבְּדֵי הָעִיר שֶׁהָיָה עָשִׁיר וְתַלְמִיד־חָכָם, אַךְ גַּם עַז פָּנִים וּבַעַל־גַּאֲוָה. וְאָמַר: עַל יִשְׁמָעֵאל נֶאֱמַר שֶׁהָיָה ה' עִמּוֹ, וְאִם־כֵּן אֵיךְ הָפַךְ אַחַר־כָּךְ לִהְיוֹת רוֹבֶה קַשָּׁת? אֶלָּא שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו 'וַיִּגְדָּל', כְּלוֹמַר שֶׁהָיְתָה לוֹ גֵּאוּת מִזֶּה שֶׁה' עִמּוֹ, וּמִמֵּילָא יָרַד מַטָּה מַטָּה עַד שֶׁהָפַךְ לִהְיוֹת רוֹבֶה קַשָּׁת הַמְּלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת. (לִקּוּטֵי אָב)

❖

כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע (כא, יב) - הַתֵּבוֹת יִ'קָּרֵא לְ'ךָ זָ'רַע הֵן נוֹטָרִיקוֹן יִזַּ"ל, וְהוּא כַּיָּדוּעַ הַשֵּׁם הי"ג מֵהַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ בֶּן ע"ב אוֹתִיּוֹת. וּלְפִי מַה שֶּׁגִּלָּה הָאֲרִיזַ"ל שֶׁפָּרָשַׁת "וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ" מְכֻוֶּנֶת כְּנֶגֶד שֵׁם ע"ב עַד תֵּבַת "וְשַׂמְתֶּם", יוֹצֵא שֶׁתֵּבַת "אֶת" שֶׁבַּפָּסוּק "לְאַהֲבָה אֶת־ה' אֱלֹקֶיךָ", שֶׁהִיא הַתֵּבָה הי"ג בַּפָּרָשָׁה, מְכֻוֶּנֶת כְּנֶגֶד הַשֵּׁם הי"ג שֶׁהוּא יִזַּ"ל, וְהוּא כָּאָמוּר נוֹטָרִיקוֹן יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, וְהוּא כְּנֶגֶד 'בָּנֵי'. וְתֵבַת יִזַּ"ל הִיא גַּם נוֹטָרִיקוֹן ז'וֹכֵר יְ'צוּרָיו לְ'חַיִּים - כְּנֶגֶד 'חַיֵּי'; וְגַם נוֹטָרִיקוֹן זְ'בוּלֻן לְ'חוֹף יַ'מִּים - נֶגֶד 'מְזוֹנֵי'. מִכָּאן, שֶׁהַבְּרָכָה שֶׁל "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע" כּוֹלֶלֶת בָּהּ אֶת שְׁלֹשׁ הַבְּרָכוֹת: בָּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי. (רַבִּי שְׁלֹמֹה זַלְמָן מִוְּיֶלְפּוֹלִי)

❖

כִּי שָׁמַע אֱלֹקִים אֶל־קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם (כא, יז) - לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עַכְשָׁו הוּא נִדּוֹן וְלֹא לְפִי מַה שֶּׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת", (רַשִּׁ"י). מַדּוּעַ שׁוֹנָה דִּינוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל מִדִּינוֹ שֶׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שֶׁנֶּהֱרַג עַל־שֵׁם הֶעָתִיד? הֵשִׁיב הַמַּשְׁגִּיחַ רַבִּי מַתִּתְיָהוּ סָלוֹמוֹן: בְּהֶמְשֵׁךְ הַפָּרָשָׁה נֶאֱמַר עַל יִשְׁמָעֵאל "וַתִּקַּח לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", כְּלוֹמַר שָׁמַע לְקוֹל אִמּוֹ, וְנַעַר שֶׁעֲדַיִן מְצַיֵּת וּמְקַבֵּל מָרוּת עֲדַיִן יֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתוֹ. אֲבָל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר "אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ", הֲרֵיהוּ לְאַחַר יֵאוּשׁ...

❖

וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע (כא, לג) - מֵבִיא רַשִּׁ"י אֶת דִּבְרֵי חֲז"ל, אֵשֶׁ"ל נוֹטָרִיקוֹן אֲכִילָה שְׁתִיָּה לְוִיָּה. וּפֵרֵשׁ הַגְּרָ"א מִוִּילְנָא, שֶׁכַּוָּנַת אַבְרָהָם הָיְתָה לְתַקֵּן אֵת אֲשֶׁר עִוְּתוּ אֲבוֹתָיו. אָדָם הָרִאשׁוֹן אָכַל מֵעֵץ הַדַּעַת וְקִלְקֵל בַּאֲכִילָה, נֹחַ שָׁתָה מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וְקִלְקֵל בִּשְׁתִיָּה, וְאַנְשֵׁי סְדוֹם שֶׁלֹּא הִכְנִיסוּ אוֹרְחִים קִלְקְלוּ בְּלִינָה, וּבָא אַבְרָהָם לְתַקֵּן אֶת שְׁלָשְׁתָּם. (קוֹל אֵלִיָּהוּ)

❖

בְּפָרָשַׁת הָעֲקֵדָה יֵשׁ 307 תֵּבוֹת, כְּמִנְיַן אִשָּׁה עִם הַכּוֹלֵל, כִּי בִּשְׁעַת הָעֲקֵדָה נוֹלְדָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל יִצְחָק, וּשְׁמָהּ רִבְקָ"ה גַּם הוּא בְּגִימַטְרִיָּא 307. (בֵּית יִשְׂרָאֵל)

❖

רַבִּי מְנַחֵם מֶנְדֶּל מֵרִימִינוֹב הָיָה אוֹמֵר, כִּי חֹדֶשׁ מַרְחֶשְׁוָן הוּא סְגֻלָּה לַעֲשִׁירוּת, שֶׁהֲרֵי הַחֹדֶשׁ נִקְרָא בְּסֵפֶר מְלָכִים "יֶרַח בּוּל", וַחֲז"ל פֵּרְשׁוּ אֶת הַשֵּׁם פְּרוֹזְבּוּל - פְּרוֹז בּוּלֵי, כְּלוֹמַר תַּקָּנָה לַעֲשִׁירִים, וּמִכָּאן שֶׁחֹדֶשׁ 'בּוּל' מְסֻגָּל לַעֲשִׁירוּת...

וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו

הֶחָסִיד רַבִּי פֶּרֶץ מוֹצְ'קִין, הָיָה אִישׁ מוּרָם מֵעָם, שֶׁעוֹד מִנְּעוּרָיו הָיָה יָגֵעַ בַּתּוֹרָה בְּנִגְלֶה וּבַחֲסִידוּת, וּפָעַל רַבּוֹת לְלַבּוֹת אֶת גַּחֶלֶת הַיַּהֲדוּת בְּרוּסְיָה שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה אָז תַּחַת שִׁלְטוֹן הַקּוֹמוּנִיסְטִים, וּבִמְסִירוּת־נֶפֶשׁ עָסַק בִּמְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ, בִּשְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה וּבְהַרְבָּצַת תּוֹרָה, בְּלִי כָּל פַּחַד מֵהַסַּרְדְּיוֹטִים רוֹדְפֵי הַדָּת.

בִּשְׁנוֹת מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה, עָבַר ר' פֶּרֶץ עִם מִשְׁפַּחְתּוֹ לְהִתְגּוֹרֵר בְּטַשְׁקֶנְט שֶׁבִּמְדִינַת אֻזְבֶּקִיסְטַן בְּמַעֲמַקֵּי רוּסְיָה, בָּהּ הֶעְלִימוּ הַשִּׁלְטוֹנוֹת אֶת עֵינָם מִפְּעִילוּת יְהוּדִית, וְהַגּוֹלִים חָשׁוּ בַּמָּחוֹז הֲקַלַּת־מָה מִסִּבְלָם. ר' פֶּרֶץ וּבָנָיו הֵחֵלּוּ מִיָּד בִּפְעִילוּת צִבּוּרִית לְמַעַן הַגּוֹלִים, וּכְפִי שֶׁסִּפֵּר לְמָשָׁל רַבִּי יִצְחָק־דֹּב קוֹפֶּלְמַן רֹאשׁ יְשִׁיבַת לוּצֶרְן בִּשְׁוַיְץ, כִּי הוּא הִתְגַּלְגֵּל עִם עוֹד כַּמָּה תַּלְמִידֵי יְשִׁיבָה לְטַשְׁקֶנְט, כְּשֶׁהֵם עֲיֵפִים וּמֻתָּשִׁים מֵחֹסֶר תְּזוּנָה. וְהִנֵּה פּוֹנֶה אֲלֵיהֶם צָעִיר מֵחֲסִידֵי לְיוּבַּאוִיטְשׁ, שֶׁלְּאַחַר מִכֵּן נוֹדַע כִּי שְׁמוֹ לֵיבְּ'ל מוֹצְ'קִין, בְּנוֹ שֶׁל ר' פֶּרֶץ, וְהוּא מִהֵר לְהַזְמִינָם לְבֵית מִשְׁפַּחְתּוֹ. הָאֵם הַמְּסוּרָה בִּשְּׁלָה בַּעֲבוּרָם מָזוֹן, וּמַמָּשׁ הֶחֱיוּ אֶת נַפְשָׁם בְּמֶשֶׁךְ יָמִים אֲרֻכִּים.

"גַּם בְּנוֹגֵעַ לַקֹּשִׁי בְּהַשָּׂגַת תְּלוּשִׁים לְקַבָּלַת לֶחֶם, מָצְאוּ בְּנֵי מִשְׁפַּחַת מוֹצְ'קִין שִׁיטָה לְסַיֵּעַ לִפְלִיטִים רַבִּים", סִפֵּר הָרַב קוֹפֶּלְמַן לְיָמִים. "הַסֵּדֶר הָיָה שֶׁהַחֲנָוָנִים הָיוּ צְרִיכִים לִמְסֹר לָרָשֻׁיּוֹת אֶת כָּל תְּלוּשֵׁי הַמָּזוֹן הַמְשֻׁמָּשִׁים. אֶחָד מִבְּנֵי מִשְׁפַּחַת מוֹצְ'קִין מָצָא דֶּרֶךְ לְהִתְיַדֵּד עִם נְצִיגֵי הַשִּׁלְטוֹנוֹת שֶׁאָסְפוּ אֶת הַתְּלוּשִׁים מֵהַחֲנֻיּוֹת, וְהִצִּיעַ לָהֶם מִצְרָכִים שׁוֹנִים שֶׁהָיָה קָשֶׁה לְהַשִּׂיגָם בִּתְקוּפַת הַמִּלְחָמָה בִּתְמוּרָה לַתְּלוּשִׁים הַמְשֻׁמָּשִׁים. בְּדֶרֶךְ זוֹ הֻשְּׂגוּ כַּמּוּיוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁל תְּלוּשֵׁי לֶחֶם, וּבְנֵי מִשְׁפַּחַת מוֹצְ'קִין הָיוּ מְחַלְּקִים אֶת הַתְּלוּשִׁים לַעֲנִיִּים וּלְמִשְׁפְּחוֹת הַפְּלִיטִים. כָּךְ זָכוּ חֲסִידֵי לְיוּבַּאוִיטְשׁ בְּטַשְׁקֶנְט לְהַחֲיוֹת נְפָשׁוֹת מַמָּשׁ וּלְהַצִּיל יְהוּדִים רַבִּים מֵרָעָב וּמִמִּיתָה, לֹא עָלֵינוּ".

כֵּיוָן שֶׁרֹב הַחֲסִידִים שֶׁגָּלוּ מֵרַחֲבֵי בְּרִית הַמּוֹעָצוֹת, הִשְׁתַּכְּנוּ בָּעִיר סַמַּרְקַנְד שֶׁבָּהּ הָיָה הָרִכּוּז הַגָּדוֹל שֶׁל חֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה בִּתְקוּפַת מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה, הָיָה ר' פֶּרֶץ נוֹסֵעַ מִדֵּי פַּעַם בְּדֶרֶךְ אֲרֻכָּה מִטַּשְׁקֶנְט לְסַמַּרְקַנְד, בִּנְסִיעָה עַל־גַּבֵּי מַשָּׂאִית מְקַרְטַעַת, טְעוּנַת בַּדֵּי־אֲרִיגָה, וְכָל מְגַמָּתוֹ לְהִפָּגֵשׁ עִם יְדִידָיו וּלְהִתְוַעֵד עִמָּם בְּשִׁעוּרֵי תּוֹרָה וַחֲסִידוּת, לְהַעֲנִיק מָזוֹן לַנְּשָׁמָה לַמְרוֹת הַתְּלָאוֹת וְהָרָעָב, וְלָדַעַת מַה חוֹבַת הָאָדָם בְּעוֹלָמוֹ.

בְּחֹדֶשׁ אִיָּר תש"ה, הִסְתַּיְּמָה מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה וּבָא הַקֵּץ לַשּׁוֹאָה הָאֲיֻמָּה שֶׁל יַהֲדוּת אֵירוֹפָּה. אוּלָם יְהוּדֵי רוּסְיָה הִמְשִׁיכוּ עֲדַיִן לִסְבֹּל מֵעֻלּוֹ שֶׁל הַשִּׁלְטוֹן הָעוֹיֵן, וְגַם רַבִּים מֵאֵלּוּ שֶׁנִּמְלְטוּ מֵאֵימַת הַנָּאצִים בְּפוֹלִין וּבִמְדִינוֹת נוֹסָפוֹת, שָׁהוּ עֲדַיִן בְּגוֹלַת רוּסְיָה, כְּשֶׁהֵם מְבִינִים כִּי אֵין לָהֶם לְאָן לַחֲזֹר, וְכִי הֵם נוֹתְרוּ בּוֹדְדִים מִמִּשְׁפַּחְתָּם הָעֲנֵפָה שֶׁנִּכְחֲדָה כֻּלָּהּ בִּידֵי הַנָּאצִים הָאֲרוּרִים. בְּאוֹתָם יָמִים הִצְטָרֵף ר' פֶּרֶץ לִנְסִיעָה שֶׁל בְּנוֹ ר' יְהוּדָה לֵיבּ שֶׁאִרְגֵּן הַעֲבָרַת מַשָּׂאִית סְחוֹרוֹת לְסַמַּרְקַנְד. יַחַד עִמּוֹ הָיוּ שְׁנַיִם מִגְּדוֹלֵי חֲסִידֵי חַבַּ"ד, רַבִּי אַבְרָהָם דְּרַיְזִין וְרַבִּי יוֹנָה כֹּהֵן, וְכֵן בָּחוּר צָעִיר בְּשֵׁם זְאֵב קֶסֶלְמַן, בֶּן הַמַּשְׁפִּיעַ הַנּוֹדָע רַבִּי שְׁלֹמֹה חַיִּים. הַמַּשָּׂאִית הָיְתָה 'טָרַנְטֶה', וּמִדֵּי פַּעַם הָיְתָה נִתְקַעַת בַּנְּסִיעָה, וְהַנּוֹסְעִים נֶאֶלְצוּ לָרֶדֶת וּלְבַצֵּעַ בָּהּ תִּקּוּן. הַנְּסִיעָה עַצְמָהּ הָיְתָה מְסֻבֶּכֶת, שֶׁכֵּן עַל הַדֶּרֶךְ בֵּין שְׁתֵּי הֶעָרִים הָיוּ מַחְסוֹמֵי צָבָא רַבִּים, וְכֵיוָן שֶׁלַּנּוֹסְעִים הָיוּ תְּעוּדוֹת־פְּטוֹר מְזֻיָּפוֹת מֵהַצָּבָא הָאָדֹם, חָשְׁשׁוּ לְהַצִּיגָן בִּפְנֵי הַחַיָּלִים, וּבְכָל פַּעַם שֶׁהִתְקָרְבוּ לִנְקֻדַּת בִּקֹּרֶת, הָיוּ מִתְקַדְּמִים רַגְלִית, עוֹקְפִים אֶת הַמַּחְסוֹם, וְעוֹלִים שׁוּב לַמַּשָּׂאִית. מִסִּבָּה זוֹ אָרְכָה הַנְּסִיעָה לְסַמַּרְקַנְד בְּמֶשֶׁךְ יְמָמָה וּמֶחֱצָה, בִּמְקוֹם שָׁעוֹת מִסְפָּר.

בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ, בְּסָמוּךְ לִכְפַר נִדָּח בְּשֵׁם מַזּוֹצ'וֹל, נִתְקְעָה הַמַּשָּׂאִית בְּעַקְשָׁנוּת, וְסֵרְבָה לְהַמְשִׁיךְ בְּדַרְכָּהּ, וִיהִי מָה. כָּל הַנִּסְיוֹנוֹת לֹא הוֹעִילוּ, וְלֹא הָיְתָה בְּרֵרָה אֶלָּא לְהִכָּנֵס אֶל הַכְּפָר וּלְחַפֵּשׂ מְכוֹנַאי. בִּכְנִיסָתָם אֶל הַכְּפָר הַנִּדָּח, לֹא צִפּוּ לִפְגֹּשׁ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וּמָה הֻפְתְּעוּ כַּאֲשֶׁר לְפֶתַע רָאוּ מוּלָם מִשְׁפָּחָה יְהוּדִית. הַלָּלוּ נִדְהֲמוּ וְקָרְאוּ: "יְהוּדִים, שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם"! וְאֵם הַמִּשְׁפָּחָה אָמְרָה לְבַעְלָהּ בְּקוֹל: "נוּ, עַכְשָׁו נוּכַל לַעֲרֹךְ פִּדְיוֹן הַבֵּן לַתִּינוֹק הַבְּכוֹר שֶׁלָּנוּ"! ר' פֶּרֶץ וְהַחֲסִידִים שֶׁעִמּוֹ הֵבִינוּ, כִּי מְדֻבָּר בְּמִשְׁפָּחָה יְהוּדִית צְעִירָה שֶׁבָּרְחָה מִפּוֹלִין לְרוּסְיָה עִם פְּרֹץ הַמִּלְחָמָה, וּכְמוֹ הַרְבֵּה מִשְׁפָּחוֹת שֶׁל פְּלֵיטִים הֵם הָיוּ בִּבְחִינַת אוֹבְדִים וְנִדָּחִים בְּאֻזְבֶּקִיסְטַן. וְאָכֵן בְּנֵי הַזּוּג הִתְגַּלְגְּלוּ כָּל אֶחָד בְּמַסְלוּלוֹ הוּא בִּבְרִיחָתוֹ מֵעֵמֶק הַבָּכָא לְאֻזְבֶּקִיסְטַן, וְיַד הַהַשְׁגָּחָה הִפְגִּישָׁה בֵּינֵיהֶם בַּכְּפָר הַקָּטָן, כַּאֲשֶׁר עִמָּם גַּם הוֹרֵי הַבַּעַל עִמָּם נִמְלְטוּ יַחַד.

הֵם הִתְחַתְּנוּ בַּכְּפָר הַנִּדָּח, וְחֹדֶשׁ יָמִים לִפְנֵי הַגָּעַת ר' פֶּרֶץ וַחֲבֵרָיו, נוֹלַד לָהֶם בֵּן בְּכוֹר. אַךְ בְּכָל הַכְּפָר לֹא הָיוּ מַסְפִּיק יְהוּדִים כְּדֵי לְקַבֵּץ מִנְיָן לַעֲרִיכַת פִּדְיוֹן הַבֵּן, וְכַנִּרְאֶה גַּם כֹּהֵן לֹא הָיָה עִמָּם כְּדֵי לִפְדּוֹת אַף בְּלִי מִנְיָן, וְאֵין פֶּלֶא אֵפוֹא שֶׁכַּאֲשֶׁר רָאֲתָה הָאֵם הַצְּעִירָה אֶת הַנּוֹסְעִים הַיְּהוּדִים, הִיא כֹּה שָׂמְחָה כִּי נִתָּן יִהְיֶה לִפְדּוֹת אֶת הַבֵּן הַבְּכוֹר. אֶלָּא שֶׁהַבַּעַל נַעֲנָה וְאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: "פִּדְיוֹן הַבֵּן בִּרְצוֹנֵךְ לַעֲשׂוֹת? וַהֲרֵי אֲפִלּוּ בְּרִית מִילָה עֲדַיִן לֹא עָרַכְנוּ לוֹ"! הִתְבָּרֵר, כִּי הַתִּינוֹק בֶּן הַחֹדֶשׁ עֲדַיִן לֹא נִמּוֹל, בְּאֵין מוֹהֵל בְּכָל הַיְשִׁימוֹן.

ר' פֶּרֶץ שׁוֹמֵעַ אֶת הַשִּׂיחָה בֵּין הַהוֹרִים, וְהוּא פּוֹרֵץ בְּהִתְלַהֲבוּת עֲצוּמָה: "הַקְשִׁיבוּ יְהוּדִים! אָמְנָם כְּבָר לֹא מַלְתִּי בְּמֶשֶׁךְ שָׁנִים, אַךְ אֲנִי יָכוֹל לָמוּל אֶת בִּנְכֶם וּלְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ"! כָּל יְהוּדֵי הַמָּקוֹם נֶאֶסְפוּ, בָּהֶם כַּמּוּבָן גַּם הַסָּב וְהַסַּבְתָּא שֶׁל הַתִּינוֹק, וְיַחַד עִם הַנּוֹסְעִים הֵם הָיוּ בְּדִיּוּק עֲשָׂרָה יְהוּדִים. חִישׁ מַהֵר נֶעֶרְכָה הַבְּרִית, וּמִיָּד לְאַחֲרֶיהָ נִפְדָּה הַבֵּן כַּדָּת וְכַדִּין. ר' אַבְרָהָם דְּרַיְזִין הָיָה הַסַּנְדָּק, ר' פֶּרֶץ הָיָה הַמּוֹהֵל, וְר' יוֹנָה הָיָה הַכֹּהֵן בְּפִדְיוֹן הַבֵּן.

"וַאֲנִי", כָּךְ סִפֵּר ר' זְאֵב קֶסֶלְמַן, שֶׁהִצְטָרֵף כָּאָמוּר כְּבָחוּר לִנְסִיעָה פִּלְאִית זוֹ, "עָמַדְתִּי וְהִרְהַרְתִּי בְּלִבִּי בִּשְׁעַת הַבְּרִית וְהַפִּדְיוֹן, בַּמֶּה זָכָה תִּינוֹק זֶה בַּכְּפָר הַנִּדָּח בְּאֻזְבֶּקִיסְטַן, שֶׁהַקָּבָּ"ה שָׁלַח אֵלָיו שְׁלֹשָׁה יְהוּדִים חֲסִידִים

מאורות

רַבִּי דָּוִד שְׁלֹמֹה אַיְבְּשִׁיץ הָ"עַרְבֵי־נָחַל" זי"ע

לְיוֹם הַהִלּוּלָא, כ"ב בְּמַרְחֶשְׁוָן תקע"ד

מִגְּדוֹלֵי גְּאוֹנֵי וְצַדִּיקֵי הַדּוֹר, וּמְחַבֵּר סִפְרֵי הֲלָכָה וּדְרוּשׁ נוֹדָעִים, בָּהֶם "לְבוּשֵׁי־שְׂרָד" עַל הַשֻּׁלְחָן־עָרוּךְ, וְ"עַרְבֵי־נָחַל" עַל־הַתּוֹרָה. אֶת מִשְׁנַת הַחֲסִידוּת קָנָה מִצַּדִּיקֵי הַחֲסִידוּת הָרִאשׁוֹנִים, וּמִצְּעִירוּתוֹ כְּבָר הִתְמַנָּה לְרַבָּנוּת קְהִלּוֹת בְּגַלִּיצְיָה וְהֶעֱמִיד בָּהֶן אֶת יְסוֹדוֹת הַתּוֹרָה כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד עַל מִשְׁמַר חוֹמַת הַדָּת, וְכֵן עָמַד בְּרָאשׁוּת יְשִׁיבָה וְהִרְבִּיץ תּוֹרָה לָרַבִּים.

בְּכָל עָרֵי רַבָּנוּתוֹ הָיָה מוֹכִיחַ אֶת הָעָם עַל מַעֲשֵׂיהֶם, וּבְיִחוּד בָּעֵת הַהִיא כַּאֲשֶׁר הֵחֵלּוּ רוּחוֹת זָרוֹת לְנַשֵּׁב בְּכֶרֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל. פַּעַם אָמַר לְאֶחָד שֶׁהֵחֵל לְהִתְפָּקֵר וְלֶאֱכֹל טְרֵפוֹת, כִּי הַכְּלָבִים בְּעִירוֹ בּוֹכִים עַל שֶׁהוּא גּוֹזֵל מֵהֶם אֶת הַטְּרֵפוֹת, בְּעוֹד הֵן נוֹעָדוּ אֲלֵיהֶם. נִסָּה הַלָּה לִטְעֹן בְּחֻצְפָּה כִּי אֵין לַכְּלָבִים טַעֲנָה עָלָיו, שֶׁכֵּן יְהוּדֵי הָעִיר מְכַנִּים אוֹתוֹ 'כֶּלֶב', וְלָכֵן רָאוּי הוּא לֶאֱכֹל טְרֵפוֹת... וְהָרַב הֵשִׁיב לוֹ תְּשׁוּבָה נִצַּחַת: "אָכֵן הִנְּךָ כֶּלֶב, אֶלָּא שֶׁהַכְּלָבִים מְקַבְּלִים טְרֵפוֹת עַל שֶׁלֹּא חָרְצוּ לְשׁוֹנָם, וְאַתָּה חוֹרֵץ לְשׁוֹנְךָ וּמְדַבֵּר דִּבְרֵי נְבָלָה. מַדּוּעַ אֵפוֹא תִּהְיֶה רָאוּי לְקַבֵּל טְרֵפוֹת"?...

מְסֻפָּר, כִּי בִּתְקוּפַת רַבָּנוּתוֹ בְּסוֹרוֹקָא, רוֹמֵם אֶת הַקְּהִלָּה כֻּלָּהּ וְאַף יִסֵּד בָּהּ יְשִׁיבָה לְתַלְמִידִים מֻפְלָגִים אֵלֶיהָ נָהֲרוּ רַבִּים מִמְּחוֹז בֶּסָרַבְּיָה כֻּלּוֹ. כְּשֶׁרָאוּ הַפַּרְנָסִים כִּי בֵּית־הַמִּדְרָשׁ צַר מִלְּהָכִיל אֶת הַצִּבּוּר הַגָּדוֹל, בִּקְשׁוּ לִבְנוֹת בִּנְיָן חָדָשׁ, אַךְ הָרַב מָנַע זֹאת מֵהֶם כַּמּוּבָא בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בָּתְרָא שֶׁאֵין לִסְתֹּר בֵּית־כְּנֶסֶת קַיָּם טֶרֶם יִבְנוּ אֶת הֶחָדָשׁ. וְלָכֵן הִצִּיעַ לָהֶם לִבְנוֹת אֶת הַכְּתָלִים הַחֲדָשִׁים מִסָּבִיב בְּהַרְחָבָה עִם הַגַּג מֵעֲלֵיהֶם, וּלְאַחַר שֶׁהַכֹּל הָיָה מוּכָן, סָתְרוּ אֶת הַכְּתָלִים הַקּוֹדְמִים וְהִתְרַחֵב הַבַּיִת. אֶלָּא שֶׁאָז טָעַן אַחַד הַמִּתְפַּלְּלִים כִּי מְקוֹמוֹ הָיָה לְיַד אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְעַתָּה נָסוֹג מְקוֹמוֹ לְאָחוֹר. הֵשִׁיב לוֹ הָרַב: "הֲרֵי כְּשֶׁהוֹסִיף מֹשֶׁה אֶת הָאוֹת יוּ"ד לְהוֹשֵׁעַ בֶּן־נוּן וּקְרָאוֹ יְהוֹשֻׁעַ, בָּאָה הָאוֹת הֵ"א וְטָעֲנָה לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה לָמָּה מָנְעוּ מִמֶּנָּה לִהְיוֹת הָרִאשׁוֹנָה בִּשְׁמוֹ. וְהֵשִׁיב לָהּ הַקָּבָּ"ה 'הֲרֵי כְּבוֹדֵךְ בִּמְקוֹמֵךְ מֻנָּח, שֶׁהֲרֵי לֹא זַזְתְּ מִמְּקוֹמֵךְ, וּמַה לָּךְ לְהִתְאוֹנֵן שֶׁהוֹסִיפוּ יוּ"ד עַל יָדְךָ", וְסִיֵּם הָרַב: "גַּם אוֹתְךָ לֹא הֵזִיזוּ מִמְּקוֹמְךָ, וּמַה לָּךְ מִתְאוֹנֵן שֶׁעוֹד יוּ"ד - יְהוּדִי, יוֹשֵׁב לְיָדְךָ"...

בְּרֹב כִּסּוּפָיו לִפְקֹד אֶת אֶרֶץ־הַקֹּדֶשׁ, נָטַשׁ אֶת כָּל הַכָּבוֹד שֶׁזָּכָה בַּגּוֹלָה, וְעָלָה אַרְצָה בִּמְסִירוּת בִּשְׁנַת תקס"ח. בָּאֳנִיָּה נָסַע יַחַד עִם רַבִּי מְנַחֵם מֶנְדֶּל מִשְּׁקְלוֹב, וּשְׁנֵיהֶם עָסְקוּ בַּתּוֹרָה בַּנִּגְלֶה וּבַנִּסְתָּר, וְנוֹסְעֵי הָאֳנִיָּה 'גִּלּוּ' כִּי גַּם בֵּין הַחֲסִידִים מְצוּיִים בְּקִיאִים בְּשַׁ"ס וּפוֹסְקִים, וְגַם בֵּין הַפְּרוּשִׁים מְצוּיִים הָעוֹסְקִים בְּקַבָּלָה וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה...

בְּהַגִּיעוֹ אַרְצָה הִתְיַשֵּׁב בִּצְפַת, אַךְ הִסְתִּיר אֶת זְהוּתוֹ, וְהִתְמַנָּה לִמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת צָנוּעַ, כַּאֲשֶׁר אַף אֶחָד לֹא מַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ כִּי הוּא אֶחָד מִגְּאוֹנֵי הַדּוֹר. מְסֻפָּר, כִּי פַּעַם רָאָה עָשִׁיר אֶחָד מְשׂוֹחֵחַ בַּתְּפִלָּה, וְאַף שֶׁיָּשַׁב בֵּין פְּשׁוּטֵי הָעָם, תָּפַס אֶת הַגְּבִיר בִּזְרוֹעוֹ וְהוֹלִיכוֹ הַחוּצָה לֵאמֹר "כָּאן רַשָּׁאִים לְדַבֵּר", וְאִם בִּתְחִלָּה חָרָה הַדָּבָר לְאוֹתוֹ עָשִׁיר, אֲבָל לְאַחַר מִכֵּן הִתְבּוֹנֵן וְהֵבִין כִּי צָדַק הַמְלַמֵּד בְּמַעֲשָׂיו וְעֶרְכּוֹ עָלָה בְּעֵינָיו, עַד שֶׁבִּקֵּשׁ לְהַעֲנִיק לוֹ עֶשְׂרִים אֲדֻמִּים שֶׁהָיוּ אָז סְכוּם נִכְבָּד, אַךְ הָרַב סֵרַב לְקַבְּלָם וְהִסְכִּים רַק שֶׁיָּבִיא בַּקְבּוּק יֵין־שָׂרָף כְּדֵי לִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמֹחַ יַחַד בְּאַהֲבַת חֲבֵרִים.

מְסֻפָּר, כִּי הַחְלָטָתוֹ לַעֲלוֹת אַרְצָה נָבְעָה מֵהַסְּלִידָה שֶׁחָשׁ מֵהֲמוֹן הָעָם בָּעִיר רַבָּנוּתוֹ, שֶׁהָיָה שָׁקוּעַ בְּחָמְרִיּוּת עַד צַוָּאר. בְּעֶרֶב פֶּסַח כְּשֶׁבָּא לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת, שָׁמַע כֵּיצַד הַמִּתְפַּלְּלִים מְסַפְּרִים זֶה לָזֶה אֵילוּ מַאֲכָלִים טוֹבִים וּמְשֻׁבָּחִים הֵכִינוּ לִכְבוֹד הַחַג, זֶה מִתְפָּאֵר בִּבְשַׂר הָאֲוָזִים הַשָּׁמֵן שֶׁהֵכִין עַד שֶׁכִּמְעַט כֻּלּוֹ מְכֻסֶּה מֵהַשֻּׁמָּן, וְהַשֵּׁנִי מְסַפֵּר עַל הַכֻּפְתָּאוֹת הַטְּעִימוֹת, וְנַפְשׁוֹ קָצָה מִשִּׂיחָתָם. לְאַחַר מַעֲרִיב עָלָה עַל הַבִּימָה וְאָמַר: "אַף שֶׁחָשׁוּב כַּמּוּבָן לְהָכִין לִכְבוֹד הַחַג מַאֲכָלִים טוֹבִים כְּדֵי לְכַבְּדוֹ, אֲבָל דְּעוּ כִּי הַלַּיְלָה הוּא לֵיל שִׁמּוּרִים לַה' לְכָל הַדּוֹרוֹת, בְּלַיְלָה זֶה נִגְלָה מוֹרָא גָּדוֹל זוֹ גִּלּוּי שְׁכִינָה, וּמְקַיְּמִים בּוֹ מִצְוֹת רַבּוֹת וּקְדוֹשׁוֹת. אָנָּא זִכְרוּ אֶת קְדֻשַּׁת הַלַּיְלָה וּבַל תִּשְׁקְעוּ רַק בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה". וְאָז נָפְלָה הַהַחְלָטָה בְּלִבּוֹ לַעֲלוֹת אַרְצָה וּלְהִתְעַלּוֹת בְּמַעֲלוֹת רָמוֹת.

עַל הַפָּסוּק "וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סְדֹם אֶל־אַבְרָם, תֶּן־לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכֻשׁ קַח־לָךְ" מֵבִיא בְּ"עַרְבֵי נָחַל" אֶת פֵּרוּשׁ הַ"תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף" בְּדֶרֶךְ הֲלָצָה, כִּי 'מֶלֶךְ סְדֹם' מְרַמֵּז לַיֵּצֶר הָרַע, שֶׁאוֹמֵר לְאַבְרָהָם הָרוֹמֵז לַצַּדִּיק, 'תֶּן־לִי הַנֶּפֶשׁ' שֶׁיַּפְקִיר לוֹ נִשְׁמָתוֹ וְיַעֲשֶׂה כִּרְצוֹנוֹ, וְעַל־יְדֵי זֶה 'וְהָרְכֻשׁ קַח־לָךְ', שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה, וּכְפִי הַפִּתְגָּם הַשָּׁגוּר שֶׁ'בְּכָל עֲבֵרָה תָּלוּי כִּיס שֶׁל כֶּסֶף' וְהָרְשָׁעִים נִרְאִים כְּמַצְלִיחִים כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְבַּטֵּל הַבְּחִירָה וּלְהַגְדִּיל שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים, וְהוּא מְסַיֵּם "וּשְׂפָתַיִם יִשָּׁק".

סִפּוּר לְשֻׁלְחַן הַשַּׁבָּת - א

כֹּה נִכְבָּדִים, כְּדֵי לְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ וְלִפְדּוֹת אוֹתוֹ מֵהַלָּכָה".

בְּעֵת סְעֻדַּת הַבְּרִית, נֶעֱמַד הַמּוֹהֵל ר' פֶּרֶץ, וְגִלָּה מֵימָד שְׁמֵימִי שֶׁל מַמָּשׁ עַל גְּלִגּוּל הַמְּאֹרָעוֹת בְּהַשְׁגָּחָה עֶלְיוֹנָה. "לְמַעֲשֶׂה", אָמַר ר' פֶּרֶץ, "לֹא תָּכַנְתִּי לִנְסֹעַ הַפַּעַם מִשְׁקֶנָט לְסַמַּרְקַנְד, אֶלָּא שֶׁיּוֹמַיִם קֹדֶם לָכֵן, בְּעוֹדִי יָשֵׁן עַל מִטָּתִי, חָלַמְתִּי חֲלוֹם וּבוֹ אֲנִי שׁוֹמֵעַ קוֹל שֶׁאוֹמֵר לִי: "קוּם, צֵא לַדֶּרֶךְ, מְצַפָּה לְךָ מְצִיאָה. לֹא יִחְסְרוּ בְּמוּבָן חֲשִׁיבוּת לַחֲלוֹם וְהִמְשְׁכְתִּי לִישֹׁן, וְגַם כַּאֲשֶׁר הַחֲלוֹם שָׁב בְּשֵׁנִית הִתְעַלַּמְתִּי מִמֶּנּוּ. אֶלָּא שֶׁבַּפַּעַם הַשְּׁלִישִׁית חָשַׁבְתִּי בְּאִלּוּ מִישֶׁהוּ סוֹטֵר לִי עַל לֶחְיִי, וְהַקּוֹל נִשְׁמַע בְּחֻמְרָה 'מַדּוּעַ אַתָּה יָשֵׁן? הֲלֹא אָמַרְתִּי לְךָ כִּי תֵּצֵא לַדֶּרֶךְ, מְפֻנֵּי שֶׁמְּצַפָּה לְךָ מְצִיאָה"!

כְּשֶׁקָּם ר' פֶּרֶץ מִמִּטָּתוֹ, הוּא הוֹדִיעַ לִבְנֵי בֵיתוֹ כִּי הוּא יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, אַךְ כֵּיוָן שֶׁבַּחֲלוֹם לֹא נִמְסַר לוֹ לְאָן עָלָיו לִנְסֹעַ, הֶחְלִיט לְהִצְטָרֵךְ לִבְנוֹ שֶׁעָמַד לְהוֹבִיל סְחוֹרָה בַּמַּשָּׂאִית שֶׁלּוֹ לְסַמַּרְקַנְד. כָּל הַדֶּרֶךְ חָשַׁב ר' פֶּרֶץ עַל הַחֲלוֹם הַמּוּזָר, וְלֹא הֵבִין אֵיזוֹ מְצִיאָה הוּא עוֹמֵד לִמְצֹא, אַךְ כְּשֶׁנִּקְלַע לַכְּפָר הַנָּדָח, וְנוֹדַע לוֹ עַל הַיֶּלֶד הַיְּהוּדִי בֶּן הַחֹדֶשׁ, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִמּוֹל וְאַף הִגִּיעַ לִזְמַן פִּדְיוֹנוֹ, הֵבִין הֵיטֵב לְאֵיזוֹ 'מְצִיאָה' הִתְכַּוְּנוּ בַּחֲלוֹמוֹ.

נָקָל לְשַׁעֵר, אֶת הִרְשֵׁם הֶעָז שֶׁעָשָׂה סִפּוּרוֹ שֶׁל ר' פֶּרֶץ עַל הַשּׁוֹמְעִים שֶׁהִתְכַּנְּסוּ לְסֻעֲדַת הַבְּרִית בַּכְּפָר הַנִּדָּח, וְהַנּוֹכְחִים תּוֹשְׁבֵי הַכְּפָר הֶחֱלוּ מֵאָז לְכַנּוֹת אֶת אָבִיו שֶׁל הָרֵךְ הַנּוֹלַד בַּכִּנּוּי 'אָבִיו שֶׁל בַּעַל הַנֵּס'. וּ'בַּעַל הַנֵּס' הוּא כְּמוּבָן הַיֶּלֶד הַנִּמּוֹל בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ. כַּעֲבוֹר זְמַן־מָה, הִגִּיעָה אֶל בֵּית הַמִּשְׁפָּחָה בַּכְּפָר מַעֲטָפָה, וּבָהּ סְכוּם כֶּסֶף נִכְבָּד שֶׁשָּׁלַח לָהֶם ר' פֶּרֶץ, הַמּוֹהֵל מִטַּשְׁקֶנְט - מַתָּנָה לְרֶגֶל הַלֵּדָה וְהַבְּרִית. וְכָךְ בִּמְקוֹם שֶׁהֵם יְשַׁלְּמוּ שְׂכַר־טִרְחָה לַמּוֹהֵל, כַּמְקֻבָּל, הַמּוֹהֵל הוּא זֶה שֶׁשִּׁלֵּם לָהֶם...

לְיָמִים הִתְבָּרְרָה זְהוּתוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד הַנִּמּוֹל, וְהַסִּפּוּר הָעֶלּוּם קִבֵּל לְפֶתַע אוֹת־חַיִּים שֶׁל מַמָּשׁ. שְׁמוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן יַעֲקֹב בַּ"ר יְשַׁעְיָה יְהוּדָה אַיְלֶנְבֶּרְג זַ"ל, אִישׁ חָסִיד יָקָר שֶׁבָּעֲרָכִין. הוּא הִתְגּוֹרֵר בְּמֶשֶׁךְ שָׁנִים בְּקִרְית־אָתָא, שָׁם שִׁמֵּשׁ כְּמְחַנֵּךְ נִפְלָא בְּתַלְמוּד־תּוֹרָה "תּוֹרָה תְּמִימָה", וּלְאַחַר שָׁנִים עָלָה לְהִתְגּוֹרֵר בִּירוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ. הָיָה דָּבוּק לְצַדִּיקֵי הַדּוֹר, וּבִרְאֹשָׁם אֶל בַּעַל ה"חֶלְקַת יְהוֹשֻׁעַ" מִבְּיאָלָא, וְאַף זָכָה לְהִסְתַּלֵּךְ בְּיוֹם הַהִלּוּלָא שֶׁל רַבּוֹ, אוֹר לְכ"א בְּשִׁבְט בִּשְׁנַת תשפ"ג, וְזָכָה לְהַעֲמִיד דּוֹר יְשָׁרִים יִבָּרֵךְ.

בִּשְׁנַת תשל"ח, כְּשֶׁר' שִׁמְעוֹן יַעֲקֹב הָיָה כָּבֵן ל"ג שָׁנִים, הִזְדַּמֵּן לְיָדָיו עִתּוֹן בּוֹ סִפֵּר עַל זְקֵנֵי הַחֲסִידִים ר' פֶּרֶץ מוֹצְ'קִין וְר' אַבְרָהָם דְּרֶיזִין שֶׁהָיוּ כְּבָר זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים, וְהוּא נִזְכַּר מִיָּד כִּי אִמּוֹ סִפְּרָה לוֹ עַל בְּרִית הַמִּילָה הַפְּלִאִית שֶׁלּוֹ בִּידֵי אִישִׁים נִכְבָּדִים אֵלּוּ.

בַּמִּכְתָּב שֶׁשִּׁגֵּר 'הָרֵךְ הַנִּמּוֹל' אֶל ר' פֶּרֶץ, הוּא מְבַקֵּשׁ לְבָרֵר פְּרָטִים עַל הַמְּאֹרָע הַפְּלִאִי שֶׁהִתְרַחֵשׁ בְּעֵת הַבְּרִית שֶׁלּוֹ, וּבְכָךְ הוֹסִיר הַלּוּט מֵהִתְעַלְּמָה שֶׁלִּוְּתָה אוֹתוֹ שָׁנִים כֵּיצַד הִתְגַּלְגְּלוּ הָעִנְיָנִים בְּאֹרַח כֹּה שְׁמֵימִי, עַד שֶׁזָּכָה לְהַכְנֵס בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ בַּכְּפָר הַנִּדָּח אֵלְיָהוּ גְּלוּ הַוָּרָיו, יַחַד עִם פְּדְיוֹנוֹ בִּידֵי כֹּהֵן חָשׁוּב. שַׁרְשֶׁרֶת שֶׁל נִסִּים בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית מַפְלָאָה!

מֻטְעָם

וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ (יח, ה)

מְפֹרָשׁ רַשִׁ"י: "אַחַר תַּעֲבֹרוּ - אֲחֵרִי־כֵן תִּלְכוּ", וּלְפִי פְּרוּשׁוֹ מַשְׁמַע שֶׁהַתּוֹרָה "וְסַעֲדוּ לִבְכֶם" אֵינָן מְחֻבָּרוֹת אֶל הַתֵּבוֹת "וְאַחַר תַּעֲבֹרוּ", אֶלָּא הֵם עִנְיָנִים נִפְרָדִים, אַךְ טַעֲמֵי הַמִּקְרָא מְחַבְּרִים אֶת הַתֵּבוֹת בְּטַעֲמֵי מַהְפַּךְ פַּשְׁטָא זָקֵף־קָטֹן, וְאִם־כֵּן מַשְׁמָעוֹ: 'וְאֶקַּח פַּת לֶחֶם וְתִסְעָדוּ אֶת לִבְּכֶם אַחֲרֵי שֶׁתֵּלְכוּ מִכָּאן', דְּהַיְנוּ שֶׁהַמַּלְאָכִים יֹאכְלוּ אֶת הַלֶּחֶם בְּהֶמְשֵׁךְ דַּרְכָּם. וְיֵשׁ כָּאן רֶמֶז לְדִבְרֵי הַמִּשְׁנָה בְּמַסֶּכֶת פֵּאָה שֶׁיֵּשׁ לָתֵת לָעֲנִי הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת לֶחֶם, וּכְפִי שֶׁנָּתַן אַבְרָהָם לְהָגָר וְיִשְׁמָעֵאל "לֶחֶם וְחֵמַת מָיִם". וְכַאֲשֶׁר רָאָה אַבְרָהָם אֶת הַמַּלְאָכִים עוֹבְרִים עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ וְלֹא נִכְנְסִים אֵלָיו, אַף שֶׁהָיָה מְפֻרְסָם שֶׁבְּבֵיתוֹ אֲפִלּוּ לְקַבֵּל אִשָּׁ"ל מָלֵא, הֵבִין אַבְרָהָם שֶׁשְּׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים מְמַהֲרִים לְדַרְכָּם וְאֵין לָהֶם פְּנַאי לְהִתְעַכֵּב, וְלָכֵן רַךְ לְקָרָאתָם וּבִקֵּשׁ מֵהֶם לָבוֹא אֶל בֵּיתוֹ עַד שֶׁיָּכִין לָהֶם לְפָחוֹת צֵדָה לַדָּרֶךְ. וְלָכֵן אָמַר "וְאֶקְחָה פַת לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ", דְּהַיְנוּ שֶׁתִּסְעָדוּ אֶת לִבְּכֶם אַחֲרֵי שֶׁתֵּלְכוּ מִכָּאן. אֲבָל אַבְרָהָם רָצָה שֶׁיֹּאכְלוּ אֵצְלוֹ, וְלָכֵן רַךְ מַהֵר לְהָכִין לָהֶם אֶת הַסְּעֻדָּה, וְעַל הַבֹּל נִכְתַּב "וְיָרָץ" "וַיְמַהֵר". וְלָכֵן גַּם מִזֶּה לֹא כָּתוּב שֶׁהֵבִיא לָהֶם אֶת הַלֶּחֶם, רַק כָּתוּב שֶׁהֵבִיא חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה, וְהֵיכָן הַלֶּחֶם? אֶלָּא שֶׁהַלֶּחֶם לֹא הוּבָן לְסֻעֻדָּה בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא הָיָה מוּכָן לְצֵדָה לַדָּרֶךְ. וְרֶמֶז לָזֶה בְּתֵבוֹת "וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם" הַמְּטֻעָמוֹת בְּטַעֲמֵי קַדְמָא וְאַזְלָא, כְּלוֹמַר: אֶבְיאָ לָכֶם אֶת הַלֶּחֶם מַהֵר, כְּדֵי שֶׁתּעַל יְדֵי כָּךְ תּוּכְלוּ לְהִקָּדֵם וְלָלֶכֶת לְדַרְכְּכֶם. (תּוֹרַת הַמְּצֹרָף)

וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר (יט, כז)

בְּטַעֲמֵי קַדְמָא וְאַזְלָא, וְאִלּוּ הַתֵּבוֹת "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם ו בַּבֹּקֶר" שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּשָׁעָה שֶׁשִּׁלַּח אַבְרָהָם אֶת הָגָר וְיִשְׁמָעֵאל, מְטֻעָמוֹת בְּטַעֲמֵי מֻנַּח מֻנַּח פָּזֵר. מִפְּנֵי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁעָמַד אַבְרָהָם אָבִינוּ לְפָנֵי הָעֲקֵדָה שֶׁעָלְיָה נִצְטַוָּה מִפִּי ה', עָשָׂה זֹאת בְּהִתְלַהֲבוּת וְהִקְרִים וְהָלַךְ לְמִצְוָה בְּהִשְׁתּוֹקְקוּת לְקַיֵּם רְצוֹן ה'. אֲבָל בַּאֲשֶׁר הָיָה עָלָיו לְשַׁלַּח אֶת הָגָר וְאֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ, עָשָׂה זֹאת בִּמְתִינוּת וְיִשּׁוּב־הַדַּעַת, וְהָיָה מֻנַּח וְעוֹמֵד עַד שֶׁפִּזֵּר אוֹתָם לְדַרְכָּם. וּמִכָּאן יִלְמַד הָאָדָם מוּסַר הַשִּׂכֶל, כַּמָּה עָלָיו לְהִתְיַשֵּׁב בִּדְרָעוֹתָו טֶרֶם הוּא מְשַׁלֵּחַ אָדָם מִפָּנָיו, אֲפִלּוּ אִם חָטָא בְּלִפָּיו. אֲבָל לִקְרַאת עֲשִׂיַּת בְּעוֹר מִצְוָה עָלָיו לְהַקְרִים וּלְהִזְדָּרֵז. (שֹׁה לַבָּיִת)

הַפָּזֵר שֶׁבַּפְּסוּק "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם ו בַּבֹּקֶר" הוּא טַעַם הַפָּזֵר הָרִאשׁוֹן בַּתּוֹרָה מִתְּחִלַּת בְּרֵאשִׁית. כְּדֵי לְהוֹרוֹת כִּי פִּזּוּר שֶׁל רְשָׁעִים הֲנָאָה לָהֶם וְהֲנָאָה לְעוֹלָם, וּבְכָל פָּרָשַׁת לֶךְ־לְךָ שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ הָלַךְ מֵאַרְצוֹ וּמִמּוֹלַדְתּוֹ וּמִבֵּית אָבִיו עִם אִשְׁתּוֹ וְכָל רְכוּשׁוֹ, לֹא נִזְכַּר בָּהֶם פָּזֵר, כִּי אֵין זֶה פִּזּוּר, אֶלָּא כִּנּוּס לְצַדִּיקִים שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקָּבָ"ה וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְאוֹדִיעֲךָ טִבְעֲךָ בָּעוֹלָם. (צְצִים וּפְרָחִים)

פְּנִינֵי אוֹר הַחַיִּים

מִדִּבְרֵי הָאוֹר הַחַיִּים הַקָּדוֹשׁ עַל הַפָּרָשָׁה

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' (יח, א)

יֵשׁ לָדַעַת לָמָּה שָׁנָה הַכָּתוּב לְהַקְדִּים הָרוֹאֶה קֹדֶם הַנִּרְאֶה שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בּוֹ, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר וַיֵּרָא ה' אֵלָיו, וּכְמוֹ כֵּן מָצִינוּ שֶׁדִּבֵּר בְּכָל הַמְקוֹמוֹת הַקְּדוּמוֹת וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וְגוֹ' לְזַרְעֲךָ וְגוֹ', וַיֵּרָא ה' אֶל וְגוֹ' אֲנִי אֵל שַׁדַּי. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת מַה נֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם בְּנִבּוּאָה זוֹ. וְרַז"ל אָמְרוּ כִּי בָּא לְבַקֵּר מִכְאֵב מִילָתוֹ, אֶלָּא שֶׁלֹּא הִזְכִּיר רָמֶז לְדָבָר זֶה בַּפָּתוּב:

וְנִרְאֶה, כִּי בְּוַדַּאי הַכָּתוּב הוּא שֶׁבָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁהַשְׁרָה ה' שְׁכִינָתוֹ עָלָיו וְנַעֲשָׂה מֶרְכָּבָה לַשְּׁכִינָה. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ זַ"ל, שֶׁהָאָבוֹת מֶרְכָּבָה לַשְּׁכִינָה. וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיֵּרָא אֵלָיו ה' שֶׁגִּלָּה ה' שְׁכִינָתוֹ אֵלָיו, וְלָזֶה הִקְדִּים תֵּבַת אֵלָיו לְהַזְכִּיר ה' לוֹמַר שֶׁנִּתְגַּלִּית עָלָיו הַשְּׁכִינָה, מַה שֶּׁלֹּא נִשְׁמַע בְּאָמְרוֹ וַיֵּרָא ה' אֵלָיו, כִּי ה' יִפְסִיק בֵּין הַגְּלוּי לְמִתְגַּלֶּה בּוֹ, וְהֻבַן. וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁלֹּא נֶאֱמַר עוֹד וַיֵּרָא בְּכָל הַנִּבּוּאוֹת הַנֶּאֱמָרוֹת לְאַבְרָהָם אַחֲרֵי זֹאת, אֶלָּא וַיֹּאמֶר ה', כִּי מָצוּי הוּא לִפָּנָיו עֲטָרָה לְרֹאשׁוֹ:

יִקַּח נָא מְעַט מַיִם (יח, ד)

עוֹד יִרְמֹז עִנְיָן הַנּוֹגֵעַ לַמַּלְאָכִים שֶׁיִּקְחוּ מְעַט מַיִם שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, וְלִהְיוֹת כִּי הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּהּ בְּחִינַת הַפֶּשֶׁט וּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת, וְהִנֵּה הַמַּלְאָכִים שֶׁבָּאוּ בִּדְמוּת אֲנָשִׁים הוּא גּוּף שֶׁבָּרָא לָהֶם ה' רוּחָנִי מֵהַגְּדֻלַּת הָאֲוִירִים, וּבְעֶרְךָ עַצְמוּת הַמַּלְאָךְ יֶחְשַׁב גּוּף וְיִתְיַחֵס אֲלֵיהֶם בְּחִינַת רֶגֶל כַּיָּדוּעַ הַטַּעַם לְיִחוּדֵי חֵן, וְרָמַז לָהֶם שֶׁיִּקְחוּ מְעַט מַיִם מִפֶּשֶׁט הַתּוֹרָה וְיִסְתַּרוּ בּוֹ רַגְלֵיהֶם שֶׁהוּא בְּחִינַת גּוּף הַנִּכָּר עֲלֵיהֶם, וְיִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת עֵץ חַיִּים, וְלָזֶה אָמַר הָעֵץ בְּה"א הַיְדִיעָה. גַּם אָמַר לָהֶם שֶׁיִּקְחוּ פַּת לֶחֶם, הִיא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה וְיִסְעֲדוּ בּוֹ פְּנִימִיּוּתָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ לִבְכֶם. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **פַּת לֶחֶם**, פַּת שֶׁיֵּשׁ בִּבְחִינָתוֹ לֶחֶם שֶׁהֵם ג' הַיְוֵיוֹת שֶׁהֵם בְּחִינַת חַיּוּת הָעוֹלָמוֹת:

לְמַעַן הָבִיא ה' עַל־אַבְרָהָם (יח, יט)

כָּאן הוֹדִיעַ כִּי עִקַּר הַחִבּוּב לֹא לְזַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, אֶלָּא חִבַּת אַבְרָהָם הָיָה הָעִקָּר, וְכָל מַחְשְׁבוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָ"ה הֵם לְהָבִיא עַל אַבְרָהָם אֲשֶׁר דִּבֶּר לְהֵטִיב אוֹתוֹ וְאֶת זַרְעוֹ עַד עוֹלָם, כִּי אִם לֹא יִשְׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לֹא יִמְצָא הַמֵּטִיב לְהַשְׁלִים הַבְטָחוֹתָיו לִידִידוֹ לְהֵטִיב לְבָנָיו:

וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן (כא, ב)

אָמַר **וַתַּהַר** יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל, בֵּית־מְטֻרוֹן לֹא הָיָה לָהּ, לָזֶה מוֹדִיעַ כִּי הָיָה נָס גַּם בַּהֲרָיוֹן. וְאוֹמְרוֹ **לְאַבְרָהָם** רָמַז בֵּן זֶה לְאַבְרָהָם וְלֹא יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָהָם, כִּי לֹא יִקָּרֵא שְׁמוֹ בֶּן־אַבְרָהָם, דִּכְתִיב **כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע**. וְהַגַּם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב **וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן**, שָׁם נִקְרָא שְׁמוֹ אַבְרָם, אֲבָל אַחַר שֶׁנֶּעֱקַר שֵׁם **אַבְרָם** שֶׁלֹּא יִזָּכֵר עוֹד שֵׁם זֶה עָלָיו אֶלָּא **אַבְרָהָם**, יִשְׁמָעֵאל אֵין לוֹ לִקָּרֵא בֶּן־אַבְרָהָם. וְאוּלַי כִּי לָזֶה הַקּוֹרֵא לְאַבְרָהָם אַבְרָם עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, טַעַם הַקְפָּדָתוֹ יִתְבָּרַךְ כִּי כְּשֶׁיִּקָּרֵא לוֹ אַבְרָם מְיֻחָס אֵלָיו יִשְׁמָעֵאל לְבַדּוֹ, וְה' אָמַר **כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע**, וְאֵין זֶה אֶלָּא כְּשֶׁיֵּעָקֵר שֵׁם אַבְרָם, וְטַעַם זֶה אֵינוֹ בְּיַעֲקֹב. לָזֶה הַגַּם שֶׁנִּקְרָא יִשְׂרָאֵל אֵין קִפְּדָה שֶׁיִּקָּרֵא יַעֲקֹב:

בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ (כא, ג)

פָּרוּשׁ, לְהֵיוֹת שֶׁיֵּשׁ־לוֹ בֵּן אֶחָד, שֶׁהוּא יִשְׁמָעֵאל, לָזֶה אָמַר **הַנּוֹלַד־לוֹ**, לְדַבֵּר הַנָּאוֹת לוֹ לְהַקְרָאוֹת עָלָיו לְתִכְלִית תַּאֲוָתוֹ, מַה שֶּׁלֹּא אָמַר הַכָּתוּב בֵּן בְּכֹרַת יִשְׁמָעֵאל. וְאוֹמֵר **אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה** רָמַז לְמָה שֶׁהָיוּ מִתְפַּלְּלִין תָּמִיד, אַבְרָהָם הָיָה אוֹמֵר כָּל־הַזֶּרַע שֶׁלִּי יִהְיֶה מְצֻדָּקֶת זוֹ, וְשָׂרָה גַּם הִיא וְכוּ', כְּנֶגֶד תְּפִלָּתָהּ אָמַר **יָלְדָה־לּוֹ**, וּכְנֶגֶד תְּפִלָּתוֹ אָמַר **שָׂרָה**:

עַל אוֹדֹת בְּנוֹ (כא, יא)

עוֹד יִרְצֶה, **עַל אוֹדֹת בְּנוֹ** אֲשֶׁר יִחְסָה אוֹתוֹ שָׂרָה לְהָגָר, כְּאוֹמְרוֹ הָאָמָה וְאֶת־בְּנָהּ וְגוֹ' בֶּן־הָאָמָה, וּבָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְהִצְדִּיק דִּבְרֵי שָׂרָה וְאָמַר לוֹ כֹּל אֲשֶׁר וְגוֹ' שְׁמַע בְּקֹלָהּ, וְאֵל תֵּחָשֵׁב אוֹתוֹ בְּנָךְ. וְהוּא אוֹמְרוֹ **עַל־הַנַּעַר** וְגוֹ', עָקַר לוֹ שֵׁם בְּנוֹ וְאָמַר לוֹ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ וְגוֹ', וּבֵן זֶה עַל־שֵׁם אִמּוֹ יִקָּרֵא, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה** וְגוֹמֵר. וְתִמְצָא שֶׁחָזַר אַבְרָהָם וְהוֹדָה לְדִבְרֵיהָ, דִּכְתִיב **וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם** וְגוֹ' **וְאֶת־הַיֶּלֶד** וְגוֹ', וְלֹא אָמַר **וְאֶת־בְּנוֹ**, כִּי הֵעִיד הַכָּתוּב

וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה

לָמָּה זָכָה לוֹט שֶׁהַקָּבָּ"ה זָכַר אֶת אַבְרָהָם וּבִזְכוּתוֹ שִׁלַּח אֶת לוֹט מֵהֲפִיכַת סְדוֹם? מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י: "שֶׁהָיָה לוֹט יוֹדֵעַ שֶׁשָּׂרָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְשָׁמַע שֶׁאַבְרָהָם בְּמִצְרַיִם עַל שָׂרָה - 'אֲחוֹתִי הִיא', וְלֹא גִּלָּה הַדָּבָר, שֶׁהָיָה חָס עָלָיו. לְפִיכָךְ חָס הַקָּבָּ"ה עָלָיו".

לְהַלָּן סִפּוּר נִפְלָא, עַל אֶחָד מִיַּקִּירֵי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה, אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ אֶת חַיָּיו לְתוֹרָה, עֲבוֹדָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וְעָשָׂה מְלַאכְתּוֹ עֲרַאי וְתוֹרָתוֹ קֶבַע, וּבִזְכוּת שְׁתִיקָתוֹ וּמְסִירוּת־נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא לְסַכֵּן יְהוּדִי מִיִּשְׂרָאֵל, זָכָה לְעֹשֶׁר וְכָבוֹד, פֵּרוֹתָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא. שְׁמוֹ הָיָה ר' אַבְרָהָם זֶלִיג וִידְמַן, בַּעַל 'יֶקֶב וִידְמַן' בִּירוּשָׁלַיִם, חֲתָנוֹ שֶׁל ר' זְאֵב טֶפֶּרְבֶּרְג מֵרִאשׁוֹנֵי יַצְרָנֵי הַיַּיִן בִּירוּשָׁלַיִם. חֲנוּת הַיַּיִן שֶׁלּוֹ הָיְתָה מְמֻקֶּמֶת בִּרְחוֹב חַבַּ"ד שֶׁבָּעִיר הָעַתִּיקָה, מוּל הֶחָצֵר שֶׁבָּהּ שׁוֹכֵן בֵּית־הַכְּנֶסֶת לַחֲסִידֵי חַבַּ"ד, הָעוֹמֵד עַד הַיּוֹם עַל־תִּלּוֹ. בְּזִכְרוֹנוֹת בֶּן־יְרוּשָׁלַיִם דְּאָז, ר' חַיִּים הַמְבּוּרְגֶר, הוּא מְתָאֵר אֶת הַחֲנוּת כְּ"מַרְתֵּף גָּדוֹל וְחָשׁוּךְ, שֶׁהָרִצְפָּה הָיְתָה מְלֵאָה עָפָר, וּפֶתַח הַמַּרְתֵּף פָּתוּחַ לָרְחוֹב. בִּפְנִים הַמַּרְתֵּף הָיוּ נְתוּנוֹת חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן, שֶׁל יֵין־שָׂרָף, וְשֶׁל סְפִירְט - אַחַת עַל־גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ... בִּתְחִלַּת הַמַּרְתֵּף וְלִפְנִים עָמַד שֻׁלְחָן עַתִּיק־יוֹמִין, עִם כִּסּוּי שֶׁל פַּח עָלָיו. עַל הַכִּסּוּי עָמְדוּ כּוֹסוֹת וּבַקְבּוּקִים שֶׁל כָּל מִינֵי מַשְׁקֶה, וְכֵן הַמִּדּוֹת שֶׁמָּדַד בָּהֶן... וְסַפְסָלִים אֲרֻכִּים שֶׁל קְרָשִׁים יְשָׁנִים הַמֻּנָּחִים עַל תֵּבוֹת עֵץ הָיוּ שָׁם, שֶׁעֲלֵיהֶם יָשְׁבוּ הַשּׁוֹתִים"...

וְכָךְ מְתָאֵר הַמְבּוּרְגֶר אֶת סוֹחֵר הַיַּיִן, וְנוּכַל מִכָּאן לִלְמֹד כֵּיצַד הָיָה נִרְאֶה סוֹחֵר יְרֵא־שָׁמַיִם בִּירוּשָׁלַיִם דְּאָז: "ר' אַבְרָהָם זֶלִיג הָיָה תַּלְמִיד־חָכָם וִירֵא־ה', בַּעַל־צְדָקָה בַּגָּלוּי וּבַסֵּתֶר, וְאִישׁ נִכְבָּד מְאֹד. הָיָה גַּם רֹאשׁ־דֶּגֶל בַּחֶבְרָא־קַדִּישָׁא. דַּרְכּוֹ הָיָה כִּי בַּבֹּקֶר פָּתַח אֶת חֲנוּתוֹ־מַרְתֵּפוֹ וְיָשַׁב בָּהּ כְּשָׁעָה אוֹ שְׁעָתַיִם, עַד שֶׁבָּא אֶחָד מִבָּנָיו לְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ. לָקַח אֶת כִּיס הַטַּלִּית וְהַתְּפִלִּין שֶׁלּוֹ, וּבוֹ הָיָה גַּם־כֵּן סִדּוּר נְהוֹרָא רַבָּה, וְהָלַךְ לְהִתְפַּלֵּל בַּמִּנְיָנִים שֶׁבְּחֻרְבַּת ר' יְהוּדָה הֶחָסִיד. תְּפִלָּתוֹ נִמְשְׁכָה כִּשְׁעָתַיִם, מִשּׁוּם שֶׁהִתְפַּלֵּל מִתּוֹךְ הַסִּדּוּר מִלָּה בְּמִלָּה, וְאַחַר הַתְּפִלָּה אָמַר כָּל סֵדֶר הַתְּפִלּוֹת וְהַבַּקָּשׁוֹת הַמֻּדְפָּסוֹת בַּסִּדּוּר וְכַמָּה פִּרְקֵי תְּהִלִּים, וְחָזַר לַחֲנוּת".

בְּאוֹתָם יָמִים, כְּמוֹ בְּיָמֵינוּ אָנוּ, סָבְלוּ יְהוּדִי יְרוּשָׁלַיִם מִבְּנֵי יִשְׁמָעֵאל הָאֲרוּרִים, אֲשֶׁר הִצִּיקוּ לָהֶם בְּכָל דֶּרֶךְ, בְּשִׂנְאַת יִשְׂרָאֵל הַחֲדוּרָה בָּהֶם מֵאֲבוֹת־אֲבוֹתֵיהֶם. הָיוּ בָּהֶם כָּאֵלּוּ שֶׁלְּמַרְאִית־עַיִן שָׁמְרוּ עַל קִשְׁרֵי־יְדִידוּת עִם הַיְּהוּדִים, וּכְלַפֵּי חוּץ הִתְנַהֲגוּ בַּאֲדִיבוּת כְּלַפֵּי 'בְּנֵי־דוֹדֵיהֶם', אַךְ שִׂנְאָתָם הַכְּבוּשָׁה צָפָה וְעָלְתָה בְּכָל הִזְדַּמְּנוּת. אַךְ הָיוּ גַּם כָּאֵלּוּ שֶׁהָיוּ מַפְגִּינִים בְּרֵישׁ־גְּלֵי אֶת שִׂנְאָתָם לַיְּהוּדִים, וְנִצְּלוּ כָּל הִזְדַּמְּנוּת כְּדֵי לְהַצִּיק לָהֶם.

בְּאוֹתָם יָמִים הִתְגּוֹרְרָה בִּירוּשָׁלַיִם מִשְׁפָּחָה עַרְבִית בְּזוּיָה וּשְׁפָלָה, כֻּלָּם גַּזְלָנִים וְשׁוֹדְדִים, וְרַבַּת שָׂבְעָה לָהּ יְרוּשָׁלַיִם מֵהֶם. הַכִּנּוּי שֶׁדָּבֵק בָּהֶם הָיָה הַ'בַּאשִׁיטִים', עַל־שֵׁם מוֹצָאָם הַכְּפָר 'בַּאשִׁיט', וְאֶחָד מֵהֶם הָיָה 'נַדְז'י בַּשִּׁיטֶע', בִּרְיוֹן פּוֹחֵז וְרֵיק, בָּזוּי וְשָׁפֵל, שֶׁאַף לֹא חָסַךְ יָדוֹ מֵ'הַטִּפָּה הַמָּרָה', עַל אַף הָאִסּוּר הַמּוּטָל עַל הַמֻּסְלְמִים בִּשְׁתִיַּת יַיִן. הוּא הָיָה מִסְתּוֹבֵב כָּל הַיָּמִים בֵּין הַיְּהוּדִים, שֶׁכֵּן רֹבַע הַבַּאשִׁיטִים הָיָה סָמוּךְ לִרְחוֹב חַבַּ"ד וּרְחוֹב הַיְּהוּדִים שֶׁבָּעִיר הָעַתִּיקָה, וְהִוָּה מִטְרָד לְכָל הָעוֹבְרִים וְשָׁבִים. בְּעֵינָיו הַבּוֹלְשׁוֹת הָיוּ בּוֹחֵן כָּל הָעֵת מַה יַּעֲלֶה בְּיָדוֹ לִגְנֹב וְלִסְחֹב, לְעִתִּים הָיָה מְנַסֶּה לְהִתְעָרֵב בֵּין הַקּוֹנִים וְהַמּוֹכְרִים, מְבַלְבֵּל אֶת מֹחָם וְדוֹרֵשׁ דְּמֵי תִּוּוּךְ עַל עִסְקָאוֹת שֶׁכְּלָל לֹא הָיוּ קָשׁוּר אֲלֵיהֶם, וּכְדֵי לְהִפָּטֵר מִ'פֶּגַע רַע' זֶה, הָיוּ הַסּוֹחֲרִים תּוֹחֲבִים לְיָדָיו כַּמָּה גְּרוּשִׁים. כָּךְ הָיָה מְבַלֶּה אֶת יָמָיו, מִסְתּוֹבֵב כְּשׁוֹר מוּעָד בִּרְחוֹבוֹת הָעִיר, מַטְרִיד אֶת כָּל הַסְּבִיבָה וּמְעוֹרֵר סְבִיבוֹ מְהוּמוֹת. גַּם עַל חֲנוּת הַיַּיִן שֶׁל ר' זֶלִיג וִידְמַן לֹא הָיָה פּוֹסֵחַ, וּבְכָל פַּעַם שֶׁעָבַר בַּמָּקוֹם הָיָה דּוֹרֵשׁ לְקַבֵּל כּוֹס גְּדוֹלָה שֶׁל יֵין־שָׂרָף, וְאוֹי וַאֲבוֹי אִם הָיוּ מְסָרְבִים לוֹ...

לֵיל שַׁבָּת אַחַת, כַּאֲשֶׁר הָרְחוֹבוֹת הָיוּ רֵיקִים מֵאָדָם, הִסְתּוֹבֵב הַפֶּגַע הַבַּאשִׁיטִי בָּרְחוֹב הַסָּמוּךְ לְבֵיתוֹ שֶׁל ר' זֶלִיג, שֶׁהִתְגּוֹרֵר בְּסָמוּךְ לַחֲנוּת הַיַּיִן, וְרָאָה אֶת אַחַד הַתּוֹשָׁבִים, אַבְרֵךְ צָעִיר שֶׁזֶּה עַתָּה הִתְחַתֵּן, יוֹצֵא מֵבֵיתוֹ כְּדֵי לְהִשְׁתַּתֵּף בְּשִׂמְחָה מִשְׁפַּחְתִּית שֶׁנֶּעֶרְכָה בְּלֵיל שַׁבָּת. הִבְחִין הָעַרְבִי הַשָּׁפֵל בִּיצִיאָתוֹ, וְנִסָּה לִפְרֹץ פְּנִימָה וְלַעֲשׂוֹת בַּבַּיִת כְּכָל הָעוֹלֶה עַל רוּחוֹ, אֶלָּא שֶׁבְּנֵי הַבַּיִת הֵקִימוּ קוֹל זְעָקָה, וְעַד מְהֵרָה הֻזְעֲקוּ אֶל הַמָּקוֹם כַּמָּה מֵהַשְּׁכֵנִים. הָרִאשׁוֹן הָיָה ר' זֶלִיג וִידְמַן, וְיַחַד עִמּוֹ הָיָה גַּם בָּחוּר צָעִיר וּגְבַרְתָּן. הַבַּאשִׁיטִי הַפּוֹחֵז נִסָּה כַּמּוּבָן לְהִמָּלֵט, אוּלָם הַשְּׁכֵנִים אָחֲזוּ בּוֹ בְּחָזְקָה וְהִמְתִּינוּ עַד שֶׁיַּגִּיעַ שׁוֹטֵר מְקוֹמִי. אֶלָּא שֶׁהַלָּה הִתְפָּרֵעַ וְנִסָּה לְהֵחָלֵץ מִידֵיהֶם, וְהַצָּעִיר נָטַל אֶת הַ'גַּאנְזֶ'ע' - מוֹט הַבַּרְזֶל שֶׁעִמּוֹ הָיוּ נוֹעֲלִים אֶת הַדֶּלֶת מִבִּפְנִים, כְּפִי שֶׁהָיָה נָהוּג בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל פַּעַם, וְהִנְחִית מַכָּה אַדִּירָה עַל רַגְלוֹ שֶׁל הַפּוֹשֵׁעַ, וְזוֹ נִשְׁבְּרָה מִיָּד. מוּבָן שֶׁהַפּוֹשֵׁעַ כְּבָר לֹא יָכוֹל הָיָה לְהִסְתַּלֵּק, שֶׁכֵּן שָׁכַב וְנֶאֱנַק מִכְּאֵבִים בְּרַגְלוֹ הַשְּׁבוּרָה, אֲבָל שָׂטָן זֶה מִהֵר לַהֲפֹךְ אֶת עַצְמוֹ מֵרוֹדֵף לְנִרְדָּף. מִיָּד עִם הַגִּיעַ שׁוֹטְרֵי הָעִיר, הֵחֵל הָעַרְבִי לִצְוֹחַ כִּי הוּא חַף מִפֶּשַׁע, וְהַיְּהוּדִים הִתְנַפְּלוּ עָלָיו בְּלִי כָּל עָוֶל מִצִּדּוֹ, וְכָךְ יָצַר עֲלִילַת דָּם נִתְעֶבֶת, מַמָּשׁ כְּמוֹ הָעַרְבִים בְּנֵי זְמַנֵּנוּ. הַשּׁוֹטְרִים בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ לְזַהוֹת אֶת הָאִישׁ שֶׁהִכָּה אוֹתוֹ, אֶלָּא שֶׁהוּא לֹא הִכִּיר אֶת הַצָּעִיר שֶׁהִשְׂכִּיל לְהִמָּלֵט מִיָּד, וְלָכֵן הֶאֱשִׁים מִיָּד אֶת ר' זֶלִיג וִידְמַן, אוֹתוֹ הִכִּיר הֵיטֵב מֵחֲנוּת הַיַּיִן, וְתַחַת הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ הֶעֱלִיל עָלָיו אֶת הָעֲלִילָה הַשְּׁפֵלָה. הַשּׁוֹטְרִים דָּרְשׁוּ מֵר' זֶלִיג לְהוֹדוֹת בָּאַשְׁמָה, אֶלָּא שֶׁהוּא טָעַן בְּתֹקֶף כִּי לֹא הִכָּה אֶת הָעַרְבִי, וְכַאֲשֶׁר נִשְׁאַל עַל זֶהוּת הַמַּכֶּה, סֵרַב לְגַלּוֹת, שֶׁכֵּן יָדַע שֶׁיֵּשׁ בְּכָךְ מִשּׁוּם דִּינֵי נְפָשׁוֹת בַּכֶּלֶא הַתֻּרְכִּי דְּאָז, וְטָעַן בְּתֹקֶף שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת זְהוּתוֹ. וְכִסְדוֹם בִּשְׁעָתוֹ נֶאֱסַר ר' זֶלִיג בַּכֶּלֶא הַפְּלִילִי, בְּעוֹד הָעַרְבִי הַפּוֹשֵׁעַ הוּבַל לְבֵית־הַחוֹלִים הַמֶּמְשַׁלְתִּי לְלֹא כָּל אַשְׁמָה, אֶלָּא לְהֵפֶךְ - כְּקָרְבָּן מִסְכֵּן...

תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים רְצוּפִים יָשַׁב ר' זֶלִיג וִידְמַן בְּבֵית־הַכֶּלֶא הַתֻּרְכִּי, יַחַד עִם עַרְבִים רוֹצְחִים וּשְׁפֵלִים, וּתְלָאוֹת רַבּוֹת עָבְרוּ עָלָיו בְּאוֹתָם יָמִים אֲרֻכִּים. יָכוֹל הָיָה לְהִשְׁתַּחְרֵר בְּרֶגַע אֶחָד מִכִּלְאוֹ, אִלּוּ הָיָה מְגַלֶּה אֶת זְהוּתוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי הַצָּעִיר שֶׁהִכָּה אֶת הָעַרְבִי, אוּלָם הוּא עָמַד בִּגְבוּרָה בַּנִּסָּיוֹן הַכָּבֵד, וְלֹא גִּלָּה שֵׁמֶץ דָּבָר. וּמִן הַשָּׁמַיִם שִׁלְּמוּ לוֹ בְּמָנָה גְּדוּשָׁה. תְּקוּפָה קְצָרָה לְאַחַר יְצִיאָתוֹ מֵהַכֶּלֶא, שֶׁלֻּוְּתָה כַּמּוּבָן בִּשְׁתַדְּלָנוּת רַבָּה וּבְעִקָּר - בְּתַשְׁלוּמֵי שֹׁחַד וּבַקְשִׁישִׁים בַּנֻּסַּח הַתֻּרְכִּי הַמָּסָרְתִּי, שִׁפֵּץ ר' זֶלִיג אֶת חֲנוּת הַיַּיִן שֶׁלּוֹ בָּעִיר הָעַתִּיקָה, וּלְאַחַר תְּקוּפָה נוֹסֶפֶת

יוֹסִיף דַּעַת

על תחילת הפרשה "וירא אליו ה'", מובא באבן־עזרא: "הנה קצת אמרו כי השם ג' אנשים הוא אחד, והוא ג' ולא יתפרדו. והנה שכחו ויבואו שני המלאכים סדומה". כלומר, אבן־עזרא מזכיר כי יש המסבירים את הפסוק כפשוטו: "וירא אליו ה' וגו', וישא עיניו וירא והנה שלושה אנשים" - הרכבה אלוקית של שלושה כוחות. והוא דוחה את פירושם מכך שבהמשך נאמר "ויבואו שני המלאכים סדומה", משמע שאכן באו לאברהם אבינו שלושה מלאכים לבקרו.

לכאורה נראה לפי נוסח דברי אבן־עזרא, שהוא מתייחס לפירוש הדחוי כפירוש מן־המניין אלא שהוא משיג עליו, ולכן הוא מעדיף את הפירוש האחר (שהוא פירוש הרמב"ם במורה נבוכים, שהמלאכים לא הגיעו בפועל אל אברהם, אלא ראה אותם במראות הנבואה, וכן כתב הרשב"ם; אך הרמב"ן כתב כי "אלה דברים סותרים הכתוב, אסור לשומעם אף כי להאמין בהם"!). אך באמת נשמטו מכאן שתי מלים חשובות, המופיעות בכתבי־היד ובדפוסים קדומים, והנוסח המקורי הוא: "תועי רוח אמרו", וכוונת אבן־עזרא כמובן על הנוצרים המאמינים ב'שילוש', להרכיב את האלקות על־ידי האב ובנו והרוח עפ"ל, וניסו להוכיח את אמונתם האוויליית מן הכתובים, כגון "נעשה אדם" לשון רבים, וכן בפסוק "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" שיש כאן שלושה שמות קודש, כפי שהזכיר הרמב"ם באיגרתו הידועה "תחיית המתים", וכדי להוציא מלב הטועים כתב את אחד מי"ג עיקרי האמונה ש"הבורא יתברך הוא יחיד ואין יחידות כמוהו בשום פנים, והוא לבדו אלקינו היה הווה ויהיה", והדגיש 'הוא יחיד', 'והוא לבדו'. אבן־עזרא מבטל כאן אפוא את פירושם המעוות, ומתייחס אליהם בביטול גמור כשהוא מכנה אותם "תועי רוח".

מקור דבריו מה"האמונות והדעות" של רס"ג (פרק ו'), שם דוחה את טענת השילוש של הנוצרים, וכותב: "ואחרים חושבים בעניין וירא אליו ה' באלוני ממרא, ואומרים שזה העניין אשר נראה לאברהם הנקרא בשם הזה הוא שלושה", ובלעג הוא כותב: "כי אלה הם סכלים מהכל", מפני שלא המתינו לסוף העניין שבו כתוב "ויפנו משם האנשים וילכו סדומה ואברהם עודנו עומד לפני ה'", משמע האנשים כבר הלכו, וכבוד ה' עומד ואברהם לפניו.

כמה ממפרשי אבן־עזרא שלא הכירו את הנוסח המקורי, הרחיקו לכת והסבירו את הדברים בפירושים זרים בכרם ישראל, ועליהם כתב רא"מ גלאנצער ב"נתיבות אגם": "וצריך לעקור פירושם, אחר שהינם דברי כפירה". כגון בחומש "תורת חיים" המפרש: "כי השם הוי"ה שנגלה לאברהם הוא ג' אנשים שראה, הוא אחד, והוא גם שלושה שאינם נפרדים, כלומר השלושה הם בבחינת אחד כיחידה ואינם נפרדים להיות פחות". וכך גם פירש ב"דעת עזרא" ש"השכינה המדוברת בפסוק דנן נגלתה אליו בצורת שלשה אנשים שהיו מלאכים", ואת הטענה כי אבן־עזרא מתכוון גם למאמיני השילוש הוא דוחה בטענה ש"לו היה מתעמת כאן עם כופרים, היה בוחר בלשון הרבה יותר תוקפנית כדרכו".

ואכן בכת"י ואטיקן של פירוש אבן־עזרא מתחיל הקטע "אמרו", והמלים "תועי רוח" נשמטו מאימת הצנזורה, אך נוספו מלמעלה בידי המעתיק, ובכת"י פאריס ניכר כי כמה מלים מחוקות. המדפיסים שראו את המלים כתובות למעלה, חשבו שהן הוספה בלבד ולכן השמיטו אותן, ולא השכילו להבין כי המלים היו במקור דברי אבן־עזרא. נשתמר גם כתב־יד נוסף שבו הורכבו שני הנוסחים יחד בשיבוש: "הנה קצת תועי רוח אמרו".

במבוא לפירוש אבן־עזרא לבראשית, הובאו דוגמאות נוספות למעללי הצנזורה הנוצרית בפירושו. בסוף פרשת תולדות נכתב "אנשים מתי מספר שהאמינו באמונה חדשה", וכך נדפס בהוצאות הנפוצות, אך בכמה מהדורות עתיקות נכתב במקום "שהאמינו באמונה חדשה" - "שהאמינו באיש ששמוהו אלוה", והיא הגרסה הנכונה שסולפה בלחץ הנוצרים. וכן בהמשך דבריו נכתב "וכאשר האמינו בימי קוסטנטין שחידש כל הדת", ובהוצאת ונציה: "ושם על דגלו צורת תלוי על־ידי כומר אדומי", השמטת הנוצרים שכמובן לא ראו בעין יפה את אזכורם משיחם התלוי.

יש שהסבירו כי בחרוז "ראה לגברת אמת שפחה נואמת לא כי בנך המת ובני החי", שבזמר "צמאה נפשי לאלקים לקל חי, לבי ובשרי ירננו לקל חי" שחיבר רבי אברהם אבן־עזרא, שעליו אמר החת"ם סופר שללא ספק שרתה רוח־הקודש על המחבר בשעת שחיברו, התכוון המחבר ללעוג לאמונה הנוצרית שמאמינים שמשיחם עדיין חי. אך הדברים מתפרשים יותר לבני הגר שפחת זר, כלומר לאומה הערבית, שאומרים לישראל שחלילה אבדה מהם תקווה והריהם כמת, לעומתם שהם עם חי, וזאת מבקש הפייטן מהקב"ה שיראה זאת ויבקש את נקמתם. ושוב חורז גם על בני עשו, בקטע המופיע בכתבי־יד ישנים: "הלוא חלקך מראש חָלָק דמו דרוש, שפוך אף על ראש השעיר החי", חלק הם בני יעקב שנקרא 'איש חלק', ומבקש מה' שישפוך חמתו על בני עשו המכונים שעיר שאף הם נראים כחיים ומצליחים, וידרוש את דמו של יעקב שנשפך על־ידם. חרוז זה לא מופיע ברוב הסידורים שבהם מובא הפיוט כחלק מזמירות ליל שבת, ויש הרואים בכך את מעללי הצנזורה שראתה בכך פגיעה בנצרות, אך לפי זה עולה שאבן־עזרא חרז את שמו 'עזרה' בה"א שלא כהרגלו. החרוז המופיע אחריו "אקוד על אפי ואפרוש לך כפי וכו'", לא היה בפיוט המקורי, שכן אז מתקבל צירוף מוזר של החרוזים: "בן עזרהא", וכנראה נוסף בידי המעתיקים שחיפשו חרוז אחר במקום החרוז שנמחק בידי הצנזורה. יש גם כתבי־יד שבהם מופיע חרוז נוסף אחריו: "נא כקש תבעיר אחי השעיר, ואני (או: ובנך) הצעיר יעמד חי", ומובן שגם בית זה נמחק בידי הנוצרים מסיבה זהה.

מקובל לומר, כי רבי מאיר שפירא מלובלין הוא שהוסיף את החרוז הנוסף לפיוט בסיומו: "אזלת ידינו ותש כוחנו, ובת קול תנחמנו עוד אביכם חי". וכך מסופר ב"אלה שלא נכנעו" של רבי משה פראגר, בשם ניצול השואה ר' משה יהושע אבוביץ מב"ב: "אבא הי"ד לימד אותי לשיר בכל עת צרה ומצוקה, והשיר הזה שלמדתי מפיו, הפך אחר־כך להיות המנון של הגטו כולו. אמרו שדברי השיר חוברו על־ידי רבי מאיר שפירא הרב מלובלין. כי הרב מלובלין בהתעטף עליו נפשו, הוסיף בית אחרון לשירו הידוע של רבי אברהם אבן עזרא "קל אחד בראנו", ואכן בית חדש זה התאים במלואו למצבנו בגטו, ולכן דבקו בנו כל־כך המלים עם הניגון. 'אזלת ידינו'... וכך חיינו בגטו עם הניגונים ועם התחזקות האמונה". וסיפרו תלמידי רבי מאיר שפירא, כי בשבת האחרונה לימי חייו, פרשת נח תרצ"ד, נמנע לשיר את הפזמון, "והתלמידים נזכרו אחר־כך, כי בשבת זו, שבת של פרידה, לא שמעו יותר את קולו הנוסך בהם עוז תמיד במלים 'עוד אביכם חי'" ('מרביצי תורה'). אך ראיתי במכירה פומבית שנערכה לפני כמה שנים, "מחזור לכל השנה כמנהג ק"ק רומא" שנדפס במנטובה תע"ב, ובו כמאתיים הערות בהלכה ומנהג בכתב־יד איטלקי מאותה תקופה, ובין ההגהות מופיע חרוז זה "אזלת ידינו" כתוספת על פיוט זה, והחוקרים הסיקו כי המחזור עבר בין חכמי איטליה בתקופת ההדפסה והללו הוסיפו והגיהו לפי מסורות שונות שהיו בידיהם. ומכאן אפוא שהחרוז הינו תוספת מוקדמת בהרבה לרבי מאיר שפירא.

סִפּוּר לְשֻׁלְחַן הַשַּׁבָּת - ב

הֶחְלִיט לְהַעֲבִיר אֶת הַחֲנוּת אֶל יְרוּשָׁלַיִם הַחֲדָשָׁה. בְּסָמוּךְ לְבָתֵּי וִיטֶנְבֶּרְג, בְּרְחוֹב חַיֵּי אָדָם הַיּוֹרֵד מֵרְחוֹב שְׁטֶרְאוּס לְכִוּוּן מֵאָה שְׁעָרִים, הֵקִים ר' זֶלִיג חֲנוּת גְּדוֹלָה שֶׁל יַיִן וְלִיקֶר, וּמֵעָלֶיהָ בָּנָה בַּיִת שֶׁכֻּלּוֹ הָיָה בְּבַעֲלוּתוֹ.

וְכֵיצַד הִגִּיעַ לְעָשֶׂר זֶה? הִתְבָּרֵר, כִּי בְּתְקוּפַת שְׁהוּתוֹ בְּבָלָא הַתַּרְכִּי, הָיָה עִמּוֹ עַרְבִי רוֹצֵחַ שֶׁנִּדּוֹן לְמִיתָה. הַלָּה הִתְפַּעֵל מְאֹד מֵאִישִׁיּוּתוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי ר' זֶלִיג, שֶׁהִסְכִּים לְשֶׁבֶת בְּבָלָא רַק כְּדֵי שֶׁלֹּא לְמְסֹר לִידֵי הַמִּשְׁטָרָה יְהוּדִי אַחֵר, אַף שֶׁלֹּא הִכִּירוּ. בְּאַחַד הַיָּמִים הִתְוַדַּע לְר' זֶלִיג וְסִפֵּר כִּי בְּחַיָּיו צָבַר הוֹן רַב מִמַּעֲשֵׂי הַשֹּׁד הַנּוֹעָזִים שֶׁלּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהוּא רוֹאֶה כִּי יָמָיו סְפוּרִים וְהוּא עוֹמֵד לִקְרַאת הוֹצָאָה לְהוֹרֵג, כְּפִי שֶׁהָיָה נָהוּג בְּאוֹתָם יָמִים תַּחַת הַשִּׁלְטוֹן הַתֻּרְכִּי, הוּא מַגְלֶה לוֹ אֶת מְקוֹם הָאוֹצָר הַגָּדוֹל.

יְהוּדֵי יְרוּשָׁלַיִם הִמְשִׁיכוּ לִסְבֹּל מִפְּגִיעָתוֹ הָרָעָה שֶׁל אוֹתוֹ בַּאשִׁיטִי בָּזוּי, וְעוֹד יָמִים אֲרֻכִּים הָיָה מִסְתּוֹבֵב בְּשֶׁהוּא נִשְׂעָן עַל מַקְלוֹ, גּוֹרֵר אֶת רַגְלוֹ הַשְּׁבוּרָה, וּמְטָרִיד אֶת בַּעֲלֵי הַחֲנֻיּוֹת וְסוֹחֲרֵי הָעִיר. וּמִדֵּי חֹדֶשׁ אַף הָיָה מְקַבֵּל 'דְּמֵי חֹדֶשׁ' מֵהַוַּעַד הַכְּלָלִי וּמִיֶּתֶר הַכּוֹלְלִים וּבְתֵּי הַחֶסֶד בִּירוּשָׁלַיִם, בְּתוֹר 'הַקָּרְבָּן שֶׁל הַיְּהוּדִים'...

בַּחֲצַר הַיֵּקֶב שֶׁהוּקַם בְּסָמוּךְ לְבָתֵּי וִיטֶנְבֶּרְג, חָפַר ר' זֶלִיג בּוֹר רָחָב מִתַּחַת לִפְנֵי הַקַּרְקַע, שָׁם נִשְׁמְרוּ חָבִיּוֹת הַיַּיִן, אַף בְּנוֹסָף זָכָה לְהַצִּיל עִמּוֹ מֵאוֹת נְפָשׁוֹת. הָיָה זֶה בְּמִלְחֶמֶת תַּשַּׁ"ח, כַּאֲשֶׁר בְּכָל הַשְּׁכוּנוֹת הַסְּמוּכוֹת לֹא הָיוּ מְקֻלָּטִים, וְר' זֶאֱב פָּתַח אֶת הַיֵּקֶב וְהָפַךְ אוֹתוֹ לְמִקְלָט לְתוֹשְׁבֵי הָאֵזוֹר. הַמָּקוֹם הָיָה מוּגָן הֵיטֵב, שֶׁכֵּן הָיָה מִתַּחַת לִפְנֵי הַקַּרְקַע וּבְסִמְיכוּת לְבָתֵּי הַתּוֹשָׁבִים, וּבְרֹב נְדִיבוּתוֹ אִפְשֵׁר לְכָל מִי שֶׁרָצָה לְהִכָּנֵס פְּנִימָה. בִּשְׁלֹשֶׁת מֵאוֹת נֶפֶשׁ מָצְאוּ מָקוֹם מִבְטָחִים בְּמֶרְתְּפֵי הַיֵּקֶב, בַּאֲשֶׁר הַמָּקוֹם הָיָה עָשׂוּי לְהָכִיל בִּקְשֵׁי חֲמִשִּׁים אִישׁ, וְאַף שֶׁהִתְנָאִים הָיוּ קָשִׁים מִנִּשּׂוֹא, הָיְתָה בְּכָךְ הַצָּלָה שֶׁל מָמָשׁ. מִסָּפֵר, כִּי בְּאֶחָד מִימֵי הַהֲפוּגָה יָצָא אַחַד הַיּוֹשְׁבִים בְּמִקְלָט שֶׁבְּיֵקֶב וְיִדְמֶן, וּבְמֵאמַצִּים רַבִּים הִשִּׂיג בְּקִבּוּק נֶפֶט כְּדֵי לְבַשֵּׁל תַּבְשִׁיל חַם לִילָדָיו הַפָּעוֹטִים. בְּדַרְכּוֹ פָּגַשׁ אֶת הַמַּתְמִיד הַנּוֹדָע שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, רַבִּי גֵּרְשׁוֹן לִפֵּידוֹת, וּכְשֶׁהָלָה רָאָה כִּי בְּיָדָיו בְּקִבּוּק נֵפֶט, הֵחֵל לְהִתְחַנֵּן עַל נַפְשׁוֹ: "זֶה כַּמָּה לֵילוֹת שֶׁאֲנִי מִתְאַמֵּץ בְּכָל כֹּחִי לִלְמֹד לְאוֹר הַלְּבָנָה, עֵינַי כָּבְר הִתְנַפְּחוּ מֵרֹב הִתְאַמְּצוּת, שֶׁמָּא תּוֹאִיל בְּטוּבְךָ לְחוֹס עָלַי וְלָתֵת לִי מְעַט נֶפֶט כְּדֵי שֶׁאוּכַל לִלְמֹד לְאוֹר הֶעָשָׁשִׁית?" הָלָה נֶעְתַּר לְהַפְצָרָתוֹ וְהֶעֱנִיק לוֹ כּוֹס מְלֵאָה בְּנִוזֵל הַיֵּקֶר. לְמָחֳרָת בַּבֹּקֶר נִמְסַר לוֹ כִּי רַבִּי גֵּרְשׁוֹן מְמַתִּין לוֹ בְּפֶתַח הַמַּרְתֵּף, וּכְשֶׁיָּצָא אֵלָיו פָּנָה אֵלָיו שׁוּב בְּתְחִנָּה: "שֶׁמָּא נוֹתַר בְּיָדְךָ עוֹד מֵהַנֶּפֶט שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּתְךָ?" הָלָה הִתְפַּלֵּא: "הַיִתָּכֵן שֶׁכָּל הַכַּמּוּת אֶזְלָה?" וְרַבִּי גֵּרְשׁוֹן אָמַר בְּתְמִימוּת: "וּמָה אֶעֱשֶׂה? הִכְנַסְתִּי פִּתְיְלָה דַּקָּה מְאֹד לְתוֹךְ הַכּוֹס, וְלָמַדְתִּי כָּל הַלַּיְלָה לְאוֹרוֹ. וְהִנֵּה הַלַּיְלָה עָבַר וְהַנֶּפֶט נֶעֱלַם וְאָזַל"... לִלְמֻדְךָ מִהֵי הִתְמָדָה שֶׁל חַכְמֵי יְרוּשָׁלַיִם הַוָתִיקִים.

מִן הָעִנְיָן לְהוֹסִיף אֶת מַה שֶּׁסִּפֵּר חוֹקֵר יְרוּשָׁלַיִם שַׁבְּתַי זְכַרְיָה, כִּי בְּעֵת סִיּוּרוֹ בְּאֵזוֹר בְּתֵּי וִיטֶנְבֶּרְג לִפְנֵי כ־30 שָׁנָה, פָּגַשׁ אֶת ר' נְחֶמְיָה גְּרִיבְסְקִי יְלִיד הַשְּׁכוּנָה, שֶׁסִּפֵּר לוֹ עַל הַיֵּקֶב שֶׁפָּעַל בָּעָבָר, וְתֹאַר כֵּיצַד הִגִּיעוּ עֲרָבֵי חֶבְרוֹן לַשְּׁכוּנָה בְּאֶמְצַע הַלַּיְלָה, עִם גְּמַלִּים וַחֲמוֹרִים עֲמוּסִים עֲנָבִים הַמְיֻעָדִים לְיֵקֶב וִידְמָן. זֶה הָיָה קוֹרֶה מִסְפָּר פְּעָמִים בַּשָּׁבוּעַ, וְאַף שֶׁהַדָּבָר הָיָה מְעוֹרֵר רַעַשׁ גָּדוֹל וּמַפְרִיעַ לְמְנוּחַת הַשְּׁכֵנִים, לֹא הָיָה אַף אֶחָד מְעִיר לְבַעֲלֵי הַיֵּקֶב עַל הַמִּטְרָד, שֶׁכֵּן "זֶה עִנְיָן שֶׁל פַּרְנָסָה אֲצֶל הַזּוּלַת, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לְהַפְרִיעַ לִבְנֵי־אָדָם לְהִתְפַּרְנֵס"?!

מִדְרָשׁ

עַל "וַיִּבָּקַע עֲצֵי עוֹלָה" מוּבָא בְּתַרְגּוּם הַמְיֻחָס לְיוֹנָתָן: "וּקְטַע קִיסִין דְּזִיתָא וּתְאֵנְתָא וְדִקְלָא דְּחַזִּין לַעֲלָתָא", כְּלוֹמַר שֶׁבָּקַע עֲצֵי זַיִת, עֲצֵי תְּאֵנָה וַעֲצֵי דֶּקֶל הָרְאוּיִים לְעוֹלָה, וְתָמֵהּ רַבִּים, אֵיךְ נָטַל אַבְרָהָם עֲצֵי זַיִת, וַהֲרֵי בַּמִּשְׁנָה בְּתָמִיד נֶאֱמַר "כָּל הָעֵצִים כְּשֵׁרִים לַמַּעֲרָכָה, חוּץ מִשֶּׁל גֶּפֶן וְשֶׁל זַיִת"? וּבַגְּמָרָא שָׁם נֶחְלְקוּ אִם מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְשָׁרִים וְאֵינוֹ נִשְׂרָף יָפֶה, אוֹ מִפְּנֵי יִשּׁוּב אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נִתַּן לְהַסְבִּיר שֶׁאֵצֶל אַבְרָהָם עוֹד לֹא הָיָה הַטַּעַם שֶׁל יִשּׁוּב הָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁרַשַּׁ"י שָׁם מַסְבִּיר שֶׁלְּדַעַת כֻּלָּם אָסוּר מִפְּנֵי הַקְּשָׁרִים שֶׁבַּזַּיִת.

יֵשׁ שֶׁהֶעֱדִיפוּ מִפְּנֵי כָּךְ אֶת הַגְּרָסָה בַּתַּרְגּוּם "וּקְטַע קִיסִין דַּקִּיקְתָא", וְסָבְרוּ כִּי הַכַּוָּנָה שֶׁאַבְרָהָם בָּקַע אֶת הַתְּאֵנָה וְהַדֶּקֶל לְעֵצִים דַּקִּים כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהַבְעִיר אֶת הָאֵשׁ בְּקַלּוּת, כְּמוֹ הָאֲלִיתָא שֶׁהִצַּיתוּ בַּמַּעֲרָכָה כַּמּוּבָא בַּמִּשְׁנָה בְּתָמִיד. סְמוּכִין לְגִרְסָה זוֹ יֵשׁ בְּ"סֵפֶר הָעֲרוּךְ" שֶׁכָּתַב כִּי עַל הַפְּסוּק "וַיְבַקַּע עֲצֵי עוֹלָה" מְתֻרְגָּם בְּתַרְגּוּם יְרוּשָׁלְמִי "וּפְצַע קִיסִין לַעֲלָתָא", וְלִשּׁוֹן זוֹ מוֹפִיעָה גַּם בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי סַנְהֶדְרִין "מְפַצַּע קִיסִין", וּבְמִדְרָשׁ רַבָּה שֶׁאָמַר יְהוּדָה לְיוֹסֵף: "אִם לְמְפַצַּע קִיסִין אָנָא".

אֶלָּא שֶׁלְּפִי זֶה לֹא תִּתְיַשֵּׁב וְא"ו הַחִבּוּר שֶׁל "וּתְאֵנָתָא", שֶׁהֲרֵי הַכַּוָּנָה שֶׁבָּקַע אוֹתָם עֲצָמָם לְעֵצִים דַּקִּים, וְלָכֵן הָיָה שֶׁהָרְחִיקוּ לְהַגִּיהַ 'דְּתְאֵנָתָא'. אַךְ לְדַעַת הָרַב רָצָאבִי בַּנּוֹגֵעַ לְהַתַּרְגּוּם לְעֵצִים דַּקִּים אוֹתָם ה'קְאת' הַנִּלְעָס בְּפִי בְּנֵי תֵּימָן, וּמָכָר בְּשׁוּקוֹ 'גַאתִ' בְּהַשְׁפָּעַת הַהִגּוּי שֶׁל הַקּוֹ"ף בְּחֶלֶק מֵעֲרֵי תֵּימָן כְּגִי"מ הַנִּפּוֹצָה. וּלְפִי 'פְּרוּשׁ הַמְּגֻרְגָּלִית' עַל ה'מִדְרָשׁ הַגָּדוֹל' הַתֵּימָנִי, הוּא ה'קָנְיָא' הַנִּזְכֶּרֶת בְּמַסֶּכְתָּ בְּרָכוֹת. לְפִי זֶה כַּוָּנַת הַתַּרְגּוּם שֶׁאַבְרָהָם בָּקַע שְׁלֹשָׁה מִינֵי עֵצִים: קַנְיָא, תְּאֵנָה וְדֶקֶל; וְיֵשׁ לְנַקֵּד אֲפוֹא: "וּקְטַע קִיסִין דְּקִיקְתָא", וְלֹא 'דַּקִּיקְתָא'.

בְּלִשּׁוֹנֵנוּ נוֹצְרוּ מִלִּים רַבּוֹת בְּשִׁטַּת הַהֶלְחָמָה. בְּשִׁיטָה זוֹ, יוֹצְרִים מִלִּים חֲדָשׁוֹת עַל־יְדֵי הַרְכָּבַת שְׁתֵּי מִלִּים קַיָּמוֹת, וּבַתּוֹצָאָה מִתְקַבֶּלֶת מִלָּה חֲדָשָׁה בַּעֲלַת מַשְׁמָעוּת מְיֻחֶדֶת. לְעִתִּים, יֵשׁ צֹרֶךְ בְּשִׁנּוּי הַגִּרְעָה קַל אוֹ בְּהַשְׁמָטַת אוֹתִיּוֹת, כְּדֵי שֶׁהַמִּלָּה הַחֲדָשָׁה תִּוָּצֵר.

שִׁיטָה זוֹ קַיֶּמֶת כְּבָר בַּתַּנַ"ךְ. לְדֻגְמָה: הַמִּלָּה אֵיפֹה, מֻרְכֶּבֶת מִשְּׁתֵּי מִלִּים: אַי+פֹּה, בְּלִימָה = בְּלִי+מָה, בַּלְעֵיל = בְּלִי+עַל, לוּלֵא = לוּ+לֹא, שִׁלְשׁוֹם = שְׁלִשָּׁה+יוֹם. גַּם בְּחַז"ל מוֹפִיעוֹת מִלִּים מְדֻבָּקוֹת, כְּגוֹן: אַכְפְּלוּ = אַף+אִלּוּ, הֵיכָן = הֵי+כָּאן, אֶשְׁתָּקַד = שַׁתָּא+קַדְמַיְתָא, מִסְתָּמָא = מִן+הַסְּתָם.

מִלִּים רַבּוֹת שְׁמְקוֹרָן בֵּינְיַנִּית עַתִּיקָה אוֹ לָטִינִית, חָדְרוּ לְלְשׁוֹן חַז"ל וּמֵאוֹת רַבּוֹת מֵהֶן מוּבָאוֹת בַּמִּדְרָשִׁים וּבַמִּשְׁנָיוֹת. אַךְ גַּם מִלִּים אֵלּוּ, פֹּרְשׁוּ עַל יְדֵי חַז"ל וְהֻמְּקָרְשִׁים, כְּעֵין הַדְּבֻקַּת מִלִּים זוֹ לְזוֹ. לְדֻגְמָה: שַׁעֲטַנְז = שׁוֹעֵט טָווּי וְנוֹזֵז (חָלָק, קָשׁוּר וְשָׂזוּר), פְּרוֹזְבּוּל = פָּרוּז בּוּלֵי בּוּטִי (תַּקָּנָה לְעֲשִׁירִים וְלַעֲנִיִּים), אַפִּיקְטוֹיזִין = אַפִּיק טָוִי זַיִן (הוֹצָאַת רִבּוּי הַמָּזוֹן), וְעוֹד.

הַמָּקוֹר הַקָּדוּם בְּיוֹתֵר הוּא בַּתּוֹרָה בְּפָסוּק "וְהָיָה לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ", שֶׁפֵּרְשׁוּהוּ חַז"ל כִּשְׁתֵּי מִלִּים טֹט+פֹּת (שְׁתַּיִם בְּלָשׁוֹן אַפְרִיקִי וְכַתָּפַי).

שִׁפְתָנוּת הַיּוֹמְיוֹמִית מִשְׁפַּעַת בְּמִלִּים מְלֻחָמוֹת לְמַכְבִּיר. בֵּינֵיהֶן: רַמְזוֹר, רַמְקוֹל, אוֹפַנּוֹעַ, דַּחְפּוֹר, מִגְדָּלוֹר, תַּקְלִיטוֹר, רַכֶּבֶל, וְעוֹד.

דִּבְרֵי הַיָּמִים

בְּיוֹם ט"ו בְּמַרְחֶשְׁוָן תר"מ, הַשָּׁלִים רַבִּי יְחִיאֵ קְרָם מִגְּדוֹלֵי חַכְמֵי תֵּימָן, אֶת כְּתִיבַת חִיבּוּרוֹ "מִרְפֵּא לְשׁוֹן" עַל תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס, בּוֹ בֵּיאֵר אֶת הַתַּרְגּוּם וּבֵירֵר אֶת הַנּוּסְחָאוֹת הַמְּדוּיָקוֹת שֶׁל מְסוֹרֶת תֵּימָן. בְּחִיבּוּרוֹ זֶה קִינֵּא אֶת כְּבוֹד מְסוֹרֶת תֵּימָן הַקְּדוֹמָה, כְּגוֹן בְּמִנְהָגִים וַהֲלָכוֹת, וְהִגֵּן בְּחַרִיפוּת עַל מְסוֹרֶת תֵּימָן בְּאֹכֶל חֻגִּים. בְּמַאֲמָרוֹ עַל לְשׁוֹן־הַקּוֹדֶשׁ הוּא כּוֹתֵב: "וְיֵשׁ לָךְ לָדַעַת שְׁמְצַוּוֹת יְדִיעַת חָכְמַת לְשׁוֹן־הַקּוֹדֶשׁ הִיא שׁוֹרֶשׁ כָּל הַתּוֹרָה, וְאַע"פ שֶׁאֵינָהּ מְתֹרֵי"ג מִצְוֹוֹת, לְפִי שֶׁהִיא בִּכְלָל עִסְקֵי הַתּוֹרָה, שֶׁאֵין מְצוֹוֹת עִסְקֵי הַתּוֹרָה מִתְקַיְּמִים אֶלָּא בִּלְשׁוֹן־הַקּוֹדֶשׁ... וְגַם שָׂכָר תַּלְמוּד־תּוֹרָה לֹא יִהְיֶה אֶלָּא כְּפִי יְדִיעַת הָאָדָם חָכְמַת לְשׁוֹן־הַקּוֹדֶשׁ. כִּי מִי שֶׁהוּא מִבֵּין חָכְמַת לְשׁוֹן־הַקּוֹדֶשׁ בְּדִקְדּוּק יָכוֹל לַעֲמוֹד עַל כַּוָּנוֹת דִּבְרֵי־תּוֹרָה וּטְעָמֵיהֶן בְּדִקְדּוּק... מִשֶּׁא"כ מִי שֶׁאֵינוֹ מְדַקְדֵּק לִירֵד לְעוֹמֶק טַעַם הַלָּשׁוֹן, שֶׁלֹּא יוּכַל לְהָבִין דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, וְאַפִילוּ אִם יִלְמַד הַרְבֵּה יִהְיֶה יָגֵעַ לְרִיק". כְּאֹשֶׁר הִגִּיעוּ שְׁלוֹחִים לְתֵימָן וְשָׁמְעוּ אֶת דִּיבּוּרִם הַמְּשׁוּבָּשׁ בִּלְשׁוֹן־הַקּוֹדֶשׁ, הָיָה תְּמַהּ מְאוֹד, וְכָךְ הוּא מוֹסִיף: "פַּעַם אַחַת שְׁאַלְנִי אִשְׁכְּנַזִּי אֶחָד עַל סֵפֶר שֶׁלְּפָנַי, וְהֵיזֶה אוֹמֵר כָּךְ 'זוֹרְכִים', וְלֹא יָדַעְתִּי מַה הַלָּשׁוֹן הַזֶּה, וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר ב' וְג' פְּעָמִים, וְסוֹף דָּבָר הָרְאָה לִי בְּכַתַּב וְהִנֵּה אוֹמֵר 'זֶה אוֹרֵחַ חַיִּים', וְנִפְלֵאתִי עַל־זֶה שֶׁאֲפִילוּ כְּשֶׁהֵהִיא דְּעִירוּבִין 'שְׁלוּחֵי תּוֹכְלִיךְ לְבֵיאָ' לֹא דִּיבֵּר, וּמִי יוּכַל לְהָבִין זֶה"...

מְעַנְיֵין לְצַיֵּין, כִּי כְּאֹשֶׁר נִשְׁאַל רַבִּי עַמְרָם קוֹרֵחַ, בֶּן שֶׁל בַּעַל "מִרְפֵּא לְשׁוֹן" וְהֶרֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל יְהוּדוֹת תֵּימָן, עַל אוֹדוֹת שֵׁם הַמִּשְׁפָּחָה, וְהִשִּׁיאַל נִיסָּה לִשְׁעֹר כִּי אֲבוֹתֵיהֶם הָיוּ מְשׁוֹרְרִים גְּדוֹלִים כְּדֶרֶךְ בְּנֵי קוֹרַח הַלְּווּיִם וְלָכֵן נִתְּנוּ לְבִינְיֵנוּ זֶה, "צְחֹק הֶרֹב הַזָּקֵן וְאָמַר, לֹא כָּךְ נַעֲשׂוּ שְׁמוֹת מִשְׁפָּחָה אֲצִלֵנוּ בְּתֵימָן, אֶלָּא בְּוַודַּאי אֶחָד מֵאֲבוֹת אֲבוֹתַיי הָיָה קִנְתְּרָן גָּדוֹל וְכִינּוּי אוֹתוֹ 'קוֹרֵחַ' בְּדֶרֶךְ גְּנַאי, וְנִשְׁאַר הַשֵּׁם דָּבוּק בְּכָל הַמִּשְׁפָּחָה"... רַבִּי יִצְחָק רָצָאבִי שְׁלִיט"א כּוֹתֵב "יֵשׁ לְלַמּוֹד לְעִנְיַן מִשְׁפָּחָה בְּשֵׁם זֶה שֶׁבְּקִהְלוֹתֵינוּ, כִּי טוֹב לָהֶם לִכְתּוֹב קוֹרַח בּוֹא"ו, וְהֵם אֵינָם קְשׁוּרִים אֵלָיו (אֶל קֹרַח שְׁחֹלֶק עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ ע"ה), אַף שֶׁנִּאְמַר וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ, שֶׁהֲרֵי אֵינָם לְוִיִּים", אַךְ הוּא מְצַיֵּין שֶׁבְּעָבַר דָּרְכָם הָיְתָה לִכְתּוֹב שָׁמָם בְּלֹא וא"ו.

"בְּעֶשְׂרִין וְחַמְשָׁא בֵּהּ, אַחִידַת שְׁמַרְוִין שׁוּרָא" - כָּךְ נִכְתַּב בְּמִגִּלַּת תַּעֲנִית עַל יוֹם כ"ה בְּמַרְחֶשְׁוָן שֶׁנִּקְבַּע כְּיוֹם שֶׁמַּחַת בְּתְקוּפַת בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי. בְּבֵיאוּר הַמְּגִלָּה הוֹרְחִבוּ פְּרוּטֵי הַמְּאוֹרָע: "וּמַה הִיא אַחִידַת שְׁמַרְוִין? מִפְּנֵי שֶׁכְּשֶׁעָלְתָה גָּלוּת הָרִאשׁוֹנָה, הִלְכוּ לָהֶם לְמִטְלְיָת זוּ שֶׁל כּוּתִיִּים, וְלֹא הִנִּיחוּם. בָּאוּ לְסַבְסְטִי וְיִשְׁבוּ אוֹתָהּ, וְהִכְעִיסוּ עִיר חוּמָה, וְנִסְמְכוּ לָהּ לְעִיירוֹת רַבּוֹת מִישְׁרָאֵל, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתָהּ עָרֵי גִּבְרַכְתָּא". כְּלוֹמַר, בְּיוֹם כ"ה בְּמַרְחֶשְׁוָן נִכְבְּשָׁה הַחוֹמָה שֶׁל שׁוֹמְרוֹן, וְהִתְאַפְשְׁרָה הִתְיַישְׁבוּת יְהוּדִית בְּאֵזוֹר, מַה שֶׁנִּמְנַע מֵהֶם לִפְנֵי כֵן בְּעֵטְיִים שֶׁל הַכּוּתִיִּים שֶׁהִתְגּוֹרְרוּ בְּאֵזוֹר מֵאז גָּלוּת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, וְלָכֵן נִקְבַּע הַתַּאֲרִיךְ כְּיוֹם שִׁמְחָה.

שׁוֹמְרוֹן הָיְתָה עִיר הַבִּירָה שֶׁל מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל, וְנוֹסְדָה בִּידֵי עָמְרִי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁרָכַשׁ אוֹתָהּ מִידֵי אָדָם בְּשֵׁם שֶׁמֶר, וְעַל־שְׁמוֹ נִקְרָא הַמָּקוֹם 'שׁוֹמְרוֹן'. עַל־פִּי הַהַשְׁעָרָה הִיא הָאִישׁ מִצְּאצְאֵי שׁוֹמְרוֹן בְּנוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר בֶּן יַעֲקֹב אָבִינוּ, וּמִכֹּאן שְׁמוֹ. בְּחַפִּירוֹת שֶׁנַּעֲרְכוּ בְּאֵזוֹר נִמְצְאוּ שַׁרְיְדֵי אַרְמוֹן מְפוֹאָר שֶׁנִּחְשַׁב לְאַחַד הַגְּדוֹלִים בְּאַרְצוֹת מִזְרַח הַתִּיכוֹן, וְכִנְרָאֶה נִבְנָה בִּידֵי הַמֶּלֶךְ עָמְרִי וּבְנוֹ אַחְאָב, וְנִמְצְאוּ בַּמָּקוֹם גַּם מַעֲרוֹת קְבוּרָה מְלֻכְתִּיוֹת אוֹתָן מְיַיחֲסִים הַחוֹקְרִים לְקִבְרֵי מְלָכִים אֵלּוּ. הַשֵּׁם 'סַבְסְטִי' הַמְּזֻכָּר בְּמַגִּלַּת תַּעֲנִית, הוּא הַשֵּׁם הַמְאוּחָר שֶׁהֶעְנִיק הוֹרְדוֹס לְמָקוֹם לְאַחַר שֶׁבָּנָה אוֹתוֹ מֵחָדָשׁ, וְכֵיוָן נִמְצָא בְּאֵזוֹר כְּפַר עַרְבִי בְּשֵׁם דּוֹמֶה 'סַבְסְטִיֵה'. בְּנוֹסַח הַנִּדְפָּס שֶׁל "מְגִלַּת תַּעֲנִית" נִכְתַּב "יָם בּוֹסְטִי", אוּלָם בְּעֹל "תְּבוּאוֹת הָאָרֶץ" כָּבָר תָּמַהּ עַל־כָּךְ שׁ"לֹא שָׁמַעְתִּי וְלֹא רָאִיתִי מְעוֹלָם יָם בּוֹסְטִי", וְהֶעֱלָה תַּמִּיהוֹת נוֹסָפוֹת, וְלָכֵן הוּא מַסִּיק "בְּרוּר שֶׁיֵּשׁ טָעוּת־סוֹפֵר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה, שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר בְּאוֹ לְסַבְסְטִי וְיִשְׁבוּ אוֹתָהּ, וְהַמַּעְתִּיק הָעַתִּיק לִיָּם בּוֹסְטִי, וְזֶה שֶׁנִּקְרָא אַחִידַת שׁוֹמְרוֹן, כִּי שׁוֹמְרוֹן נִקְרָא סַבְסְטִי, וּבְזֶה מְתֹרָצִים כָּל הַתִּמָּהוֹת". גַּם הֵיעֵב"ץ מוֹגִיהַ כֵּן, וּמַסְמִיךְ אֶת דִּבְרֵי הַגְּמָרָא בְּעַרְכִּין: "הַמְקַדִּישׁ בְּפַרְדְּסוֹת סַבְסְטִי, הֵיא שׁוֹמְרוֹן הַחֲדָשָׁה שֶׁבָּנָאהּ הוֹרְדוֹס". אֶת "בַּרְכְתָּא" מַסְבִּיר הֵיעֵב"ץ, "לְפִי שֶׁהֵיא אֶרֶץ מִשְׁבַּחַת מְאוֹד, עַל־כֵּן קָרָאוּ אַחַר הַיִּשּׁוּב עָרֵי נַבְרַכְתָּא, עַל־שֵׁם הַכָּתוּב מְבֹרֶכֶת ה' אַרְצוֹ".

בְּלֵיל שִׁשִּׁי, כ"ה בְּמַרְחֶשְׁוָן תרנ"ב, נִסְתַּלֵּק רַבִּי מַרְדְּכַי גִּימְפֶּל יָפֶה, רַבָּה שֶׁל רוּזִ'וֹנוֹ שֶׁבְּרוּסְיָה, וְרֹאשׁ יְשִׁיבָה "עֵץ חַיִּים" בִּ'יְהוּד' שֶׁבְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. הִיא זֹה שֵׁשׁ שָׁנִים לְאַחַר עֲלִייָתוֹ אַרְצָה, כַּאֲשֶׁר בְּמַהֲלַךְ הַתִּישֵׁב בְּעַקְרוֹן וְיִסַּד יְשִׁיבָה בִּיהוּד, וּפָעַל רַבּוֹת לְמַעַן יִשּׁוּב אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. בְּצוָואָתוֹ בִּיקֵשׁ שֶׁלֹּא יִקָּבְרוּהוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כְּדֵי לְהוֹכִיחַ שֶׁגַּם מָקוֹם מְגוּרָיו קְדוֹשׁ בִּקְדוּשַׁת הָאָרֶץ, אוּלָם וִיכּוּחַ עַז פָּרַץ בֵּין אַנְשֵׁי עַקְרוֹן שֶׁהִנִּיחוּ לְיְהוּד וּבִיקְשׁוּ לִקְבּוֹר אֶת רַבִּי מַרְדְּכַי גִּימְפֶּל בִּיְרוּשָׁלַיִם שֶׁבּוֹ לְסַבְסְטִי וּיְשִׁיבוֹ אוֹתָהּ, וְלִבֵּין אַנְשֵׁי יְהוּד וּפָתְחוּ־תִּקְוָה שֶׁהִתְנַגְּדוּ לְכָךְ. לְבִסּוֹף וִיתְּרוּ אַנְשֵׁי עַקְרוֹן, וְרַבִּי מַרְדְּכַי גִּימְפֶּל נִקְבַּר בְּפִתְחַ־תִּקְוָה, לְאַחַר שֶׁהוּבִילוּ אֶת מִיטָתוֹ בְּרֹגֶל בְּמֶשֶׁךְ כְּשִׁשָּׁעִים מִבֵּיתוֹ עַד מְקוֹם קְבוּרָתוֹ. רַבִּים הִגִּיעוּ לְלְוָיָתוֹ, וּבֵהֶם גַּם רַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ לַייֵב דִּיסְקִין, שְׁחֹרֵג מִמִּנְהָגּוֹ שֶׁלֹּא לָצֵאת מִירוּשָׁלַיִם עִיר הַקּוֹדֶשׁ, וְעָמַד עַל רַגְלָיו בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַהֶסְפֵּדִים שֶׁנִּמְשְׁכוּ שְׁלוֹשׁ שָׁעוֹת.

רַבִּי מַרְדְּכַי גִּימְפֶּל לָמַד בְּצְעִירוּתוֹ בִּישִׁיבַת "עֵץ חַיִּים" בְּוִוילוֹז'ִין, וְהִתְבַּלֵּט עוֹד מִצְּעִירוּתוֹ כְּחָרִיף וּמְחוּדָּד. מְסוּפָּר, כִּי בְּהֶגְיַע יוֹם הַפּוּרִים, נִבְחַר בִּידֵי חֲבֵרָיו לְהַכְתִּיר כְּ'רֹב שֶׁל פּוּרִים' כִּפֵּי הַמִּנְהָג בִּישִׁיבָה, וְהוּטַל עָלָיו לְהַכִּין 'דְּרוּשָׁה שֶׁל פּוּרִים' הַבְּנוּיָה עַל פִּלְפּוּלֵי־סָרַק גַּז־עַל־גַּז וּמְיוּסָּדֶת עַל כְּרֵעֵי תַּרְנְגוֹלֶת כְּדַת הַיּוֹם... הִגִּיעַ יוֹם הַפּוּרִים, וְר' מַרְדְּכַי גִּימְפֶּל, הֶרֹב שֶׁל פּוּרִים 'בַּר בַּי־רַב דָּחַד יוּמָא', נִשָּׂא פִּלְפּוּל בְּנוּי לְתַלְפִּיוֹת, לְתֹרֶץ קוּשְׁיָא מֵהִירוּשַׁלְמִי עַל הָרַמְבַּ"ם, וְהַדְּבָרִים הָיוּ נִפְלָאִים וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ. אוּלָם הַתַּלְמִידִים בּוּקְעוּ מְוּוֹלוֹז'ִין, בְּטַעֲנָה שֶׁהוּא נִשָּׂא פִּלְפּוּל נָכוֹן הַמַּתְאִים לְיְמוֹת הַשָּׁנָה, וְלֹא שִׁיעוּר שֶׁאֵין בּוֹ מִן הָאֱמֶת כֵּיצַד לְפוּרִים. הַתַּחְיֵיךְ ר' אִיצְ'לֶה וְאָמַר: "אֲמָנָם כֵּן, הַפִּלְפּוּל עַצְמוֹ הָיָה נֶאֱה בְּיוֹתֵר, אוּלָם דְּעוּ לָכֶם כִּי הִירוּשַׁלְמִי וְהָרַמְבַּ"ם שְׁעַלְיהֶם נִבְנָה כָּל הַפִּלְפּוּל הֵלּוּ - שְׁנֵיהֶם לֹא הָיוּ וְלֹא נִבְרְאוּ, אֶלָּא נוֹצְרוּ בְּמֹחוֹ שֶׁל הָרַב שֶׁל פּוּרִים הַחָרִיף וְהַשָּׁנוּן"...

בְּאַהֲבָתוֹ הַגְּדוֹלָה לְתוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, הָיָה חוֹסֵךְ לֶחֶם מִפִּיו וְרוֹכֵשׁ סְפָרִים וְחִיבּוּרִים, עַד שֶׁצִּבְּרוּ לְעַצְמוֹ אוֹצָר סְפָרִים נִרְחָב. בְּטוּבּ־לִבּוֹ הָיָה מְשַׁאִיל סְפָרִים מִשֶּׁלּוֹ לְכָל מְבַקֵּשׁ, אֶלָּא שֶׁהָיָה מַצִּיב בִּפְנֵי הַשּׁוֹאֲלִים שְׁנֵי תְּנָאִים: לֹא לְרַשְׁוֹם הֶעָרוֹת וְהַגָּהוֹת בִּסְפ

עַל הַפָּסוּק "וַיִּטַּע אֵשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע" שֶׁנֶּאֱמַר עַל אַבְרָהָם אָבִינוּ, מְבָאֵר רַבִּי יַעֲקֹב כּוּלִי בַּאֲרִיכוּת, בְּסִפְרוֹ הַנּוֹדָע "מֵעַם לוֹעֵז", אֶת מִצְוַת הַכְנָסַת אוֹרְחִים, וְהוּא מְפָרֵט אַחַד־עָשָׂר כְּלָלִים שֶׁל הִתְנַהֲגוּת וְנִימוּס נְאוֹתִים, שֶׁבָּהֶם צָרִיךְ הָאוֹרֵחַ לְהִתְנַהֵג בְּבֵית מְאָרְחוֹ.

בַּכְּלָל הַשְּׁלִישִׁי הוּא מַזְהִיר אֶת הָאוֹרֵחַ, שֶׁאִם הוּא בַּעַל־נֶפֶשׁ הַמַּחְמִיר עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר שֶׁל שׁוֹחֵט שֶׁאֵינוֹ סוֹמֵךְ עַל שְׁחִיטָתוֹ, עָלָיו לְהִשְׁתַּמֵּט מִלְּהִשְׁתַּתֵּף בַּסְּעֻדָּה בַּאֲמַתְלָה שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִבֵּיתוֹ וְהוּא מְקַיֵּם בְּפֹעַל 'אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ', אֲבָל אִם נֶאֱלָץ לְהַגִּיעַ לַסְּעֻדָּה אֵלֶיהָ הֻזְמַן, "יֹאכַל מַה שֶּׁאוֹכְלִים כֻּלָּם, וּבִפְרָט אִם תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים מְסֻבִּים שָׁם וְאוֹכְלִים הַכֹּל, בְּוַדַּאי אֵין רָאוּי לִהְיוֹת מַחְמִיר יוֹתֵר מֵהֶם, מֵאַחַר שֶׁמִּן הַדִּין מֻתָּר. וְעַל־כָּךְ אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם 'אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם לְבָבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי', רְצוֹנוֹ לוֹמַר, מָתַי אֶנְהַג בְּחֻמְרָא יְתֵרָה? כְּשֶׁאֲנִי נִמְצָא בְּתוֹךְ בֵּיתִי, אֲבָל כְּשֶׁאֲנִי נִמְצָא בְּבֵית אֲחֵרִים, עָוֹן הוּא לִנְהֹג בְּחֻמְרָא יְתֵרָה".

וְלֹא הָיָה רַבִּי יַעֲקֹב כּוּלִי רַק נָאֶה דּוֹרֵשׁ, אֶלָּא גַּם נָאֶה מְקַיֵּם, כְּפִי שֶׁמְּסַפֵּר הַחִידָ"א בְּ"שִׂמְחַת הָרֶגֶל": "וְשָׁמַעְתִּי עַל מהר"ר יַעֲקֹב כּוּלִי זַצַּ"ל, הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים בַּסֵּפֶר מֵעַם לוֹעֵז, שֶׁהָיָה שָׁרוּי בְּהַפְסָקַת שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְעֵת עֶרֶב אַחַר חֲצוֹת הֻצְרַךְ לָלֶכֶת לְבֵית אָדָם אֶחָד, וְכִבְּדוּהוּ בְּכוֹס מַשְׁקֶה הַקָּאפִ"י, וּכְדֵי שֶׁלֹּא לְפַרְסֵם מַעֲשָׂיו שָׁתָה הַקָּאפִ"י, וַיִּוָּדַע הַדָּבָר אַחַר־כָּךְ מִבְּנֵי בֵּיתוֹ", וְהַחִידָ"א מָצָא בְּכָךְ רֶמֶז לְסִמַּן "צָפוּן" שֶׁבְּלֵיל הַסֵּדֶר, שֶׁיֵּשׁ לָאָדָם לְהַצְנִיעַ אֶת מַעֲשָׂיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לִידֵי יֹהֲרָא, וְשֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט עַיִן־הָרַע בְּמַעֲשָׂיו, כִּי אֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה אֶלָּא בַּסָּמוּי מִן־הָעַיִן.

❖

כְּשֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׂרָאֵל סַלַּנְטֶר מִתְאָרֵחַ אֵצֶל הַנָּגִיד רַבִּי צְבִי נֶעוִיאַזֶער, הָיָה נוֹהֵג לִטֹּל יָדָיו בְּצִמְצוּם בְּמִדָּה וּבִמְשׂוּרָה. הִתְפַּלֵּא מְאָרְחוֹ עַל־כָּךְ, שֶׁכֵּן יָדוּעַ הָיָה כִּרְחַב־לֵב וּבַעַל־מָמוֹן, וּבְבֵית־הַכְּנֶסֶת שֶׁלּוֹ שִׁכֵּן אֶת יְשִׁיבָתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׂרָאֵל. וְהִבִּיעַ אֶת תְּמִיהָתוֹ בִּפְנֵי אוֹרְחוֹ הַדָּגוּל, כְּשֶׁהוּא מַזְכִּיר אֶת דִּבְרֵי הַגְּמָרָא רַב חִסְדָּא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת, "אֲנִי נָטַלְתִּי יָדַיִם מְלוֹא חָפְנַיִם, וְנָתְנוּ לִי מִן הַשָּׁמַיִם מְלֹא חָפְנַיִם טוֹבָה". וְרַבִּי יִשְׂרָאֵל הִסְבִּיר: "רָאִיתִי כִּי הָעוֹזֶרֶת הַיְּהוּדִיָּה נוֹשֵׂאת עַל שִׁכְמָהּ אֶת כַּדֵּי הַמַּיִם אֶל דִּירַת הָאֵרוּחַ שֶׁלִּי שֶׁבַּקּוֹמָה הַשְּׁנִיָּה, וְאֵינִי רוֹצֶה לִהְיוֹת יְרֵא־שָׁמַיִם עַל חֶשְׁבּוֹנָהּ שֶׁל עֲלוּבָה זוֹ"...

אָמַר עַל־כָּךְ רַבִּי קַלְמָן מַגִּיד אֲבַ"ד קְרָאז, כִּי זֶה פֵּשֶׁר דִּבְרֵי אַבְרָהָם אָבִינוּ: "יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם", שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲזַ"ל בְּמַסֶּכֶת בָּבָא־מְצִיעָא, כִּי הַדָּבָר נַעֲשֶׂה בְּאֶמְצָעוּת שָׁלִיחַ, וְלֹא רָצָה אַבְרָהָם לְהַכְבִּיד עַל הַשָּׁלִיחַ לְהָבִיא הַרְבֵּה מַיִם, שֶׁכֵּן אֵין עוֹשִׂים חֶסֶד עַל חֶשְׁבּוֹן הַזּוּלַת...

❖

רַבִּי שְׁלֹמֹה זַלְמָן אוֹיֶרְבַּךְ הָיָה מַזְהִיר תָּמִיד אֶת תַּלְמִידָיו, כִּי אַף אִם הֵם מַחְמִירִים עַל עַצְמָם בְּעִנְיָנִים שׁוֹנִים, כְּגוֹן בְּהַקְפָּדָה יְתֵרָה עַל כַּשְׁרוּת הַמַּאֲכָלִים, אָסוּר לָהֶם לְהַחְמִיר בְּשָׁעָה שֶׁהֵם מִתְאָרְחִים אֵצֶל אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא לִפְגֹּעַ בִּכְבוֹדָם. בְּחֹל הַמּוֹעֵד סֻכּוֹת, הִגִּיעוּ אֵלָיו כַּמָּה תַּלְמִידִים לְבִקּוּר חַג, וְכַאֲשֶׁר כִּבֵּד אוֹתָם בְּפֵרוֹת, הִפְרִישׁוּ כַּמָּה מֵהֶם מְעַט מֵהַפֵּרוֹת וְהִנִּיחוּ בַּצַּד, כְּמִנְהָגָם לְהַפְרִישׁ מִכָּל פְּרִי תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת שֶׁמָּא לֹא הֻפְרְשׁוּ כַּדִּין. רַבִּי שְׁלֹמֹה זַלְמָן שָׂם לִבּוֹ לְכָךְ, אַךְ מִתּוֹךְ עֲדִינוּת־נַפְשׁוֹ וַאֲצִילוּת־רוּחוֹ לֹא הוֹכִיחָם עַל חֻצְפָּתָם, אֶלָּא נָטַל אֶת הַחֲלָקִים שֶׁהִפְרִישׁוּ וַאֲכָלָם, בְּאוֹמְרוֹ: "הֲרֵי זֶה 'בַּל־תַּשְׁחִית'...

פַּעַם הוּבְאָה לְפָנָיו שְׁאֵלָה שֶׁל תַּלְמִידוֹת הַמִּתְגּוֹרְרוֹת בְּחוּץ־לָאָרֶץ, וּבִזְמַן שְׁהוּתָן בָּאָרֶץ הֵן מִתְאָרְחוֹת אֵצֶל מִשְׁפָּחוֹת שׁוֹנוֹת, וְאֵינָן יוֹדְעוֹת כֵּיצַד לִנְהֹג בְּעִנְיְנֵי כַּשְׁרוּת. הֵשִׁיב רַבִּי שְׁלֹמֹה זַלְמָן בְּהֶחְלֵטִיּוּת: "יֵשׁ לְהוֹרוֹת לָהֶן, כִּי אֶפְשָׁר לִסְמֹךְ עַל הַהֶכְשֵׁרִים הַמְקֻבָּלִים בָּאָרֶץ, אַף שֶׁבְּוַדַּאי כָּל אֶחָד יָכוֹל לְהַחְמִיר לְעַצְמוֹ בְּחַיָּיו הַפְּרָטִיִּים". וְכֵן הֵשִׁיב לְאָדָם שֶׁסִּפֵּר כִּי בְּבֵית הוֹרָיו וְחוֹתְנוֹ אוֹכְלִים מַאֲכָלִים מֵהֶכְשֵׁרִים שֶׁהוּא אֵינוֹ אוֹכֵל בְּבֵיתוֹ, וְהֵשִׁיב: "סִפְּרוּ לִי עֵדֵי רְאִיָּה שֶׁשָּׁהוּ בִּבְרִית שֶׁל מִשְׁפָּחָה סְפָרַדִּית בִּירוּשָׁלַיִם, וְרַבִּי חַיִּים זוֹנֶנְפֶלְד אָכַל שָׁם מֵהַבָּשָׂר שֶׁנִּשְׁחַט בִּידֵי הַסְּפָרַדִּים. וְזֹאת עָלֶיךָ לָדַעַת, כִּי כַּאֲשֶׁר אַתָּה מִתְאָרֵחַ אֵצֶל מִשְׁפַּחְתְּךָ אוֹ אֵצֶל אֲנָשִׁים הַמֻּחְזָקִים לְיִרְאֵי שָׁמַיִם, עָלֶיךָ לֶאֱכֹל מִמַּה שֶּׁמֻּגָּשׁ לְפָנֶיךָ, שֶׁהֲרֵי בְּוַדַּאי אֵינָם מַאֲכִילִים אוֹתְךָ בִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת". וּכְשֶׁהַשּׁוֹאֵל הֵהִין לִשְׁאֹל אִם הָרַב נוֹהֵג כֵּן בְּעַצְמוֹ, אָמַר: "בְּוַדַּאי! כְּשֶׁאֲנִי נִמְצָא בַּחֲתֻנָּה, אֲנִי אוֹכֵל בְּשַׂר־עוֹף גַּם מֵהֶכְשֵׁר שֶׁאֵינִי מַכְנִיס לְבֵיתִי"!

❖

וְכָךְ סִפֵּר רַבִּי מֹשֶׁה זֵיבַלְד, כִּי פַּעַם הִשְׁתַּתֵּף בִּסְעֻדַּת בְּרִית־מִילָה שֶׁעָרַךְ רַבִּי יַעֲקֹב עֲדֶס לְבֶן קְרוֹבוֹ רַבִּי אַבְרָהָם רָפוּל, וּכְשֶׁרָאָה רַבִּי יַעֲקֹב אֶת ר' מֹשֶׁה שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל, אָמַר לוֹ: "אַתָּה יָכוֹל לֶאֱכֹל אֶצְלִי בְּלִי פִּקְפּוּק, שֶׁכֵּן פַּעַם עָרַכְתִּי סְעֻדָּה בְּבֵיתִי, וְרַבִּי חַיִּים זוֹנֶנְפֶלְד הִגִּיעַ וְאָכַל בִּסְעֻדָּה זוֹ, וְאַתָּה אֵינְךָ אוֹכֵל"?!

וְעַל רַבִּי חַיִּים זוֹנֶנְפֶלְד מְסֻפָּר גַּם, כִּי לְאַחַר שֶׁנָּשָׂא אֶת אִשְׁתּוֹ הַשְּׁנִיָּה, לֹא הָיָה סִפֵּק בְּיָדוֹ לְהַעֲבִיר לָהּ אֶת מִנְהָגוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שְׁרוּיָה בְּפֶסַח, וּמִתּוֹךְ הֶרְגֵּלָהּ וּמָסֹרֶת אֲבוֹתֶיהָ הֵכִינוּ בַּעֲבוּרוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁבּוֹ הִשְׁתַּמְּשָׁה בְּמַצָּה. בְּנֵי רַבִּי חַיִּים שָׂמוּ לִבָּם לַדָּבָר, וּמִהֲרוּ לְגַלּוֹת אֶת אָזְנוֹ עַל כָּךְ, אוּלָם רַבִּי חַיִּים הִזְהִירָם שֶׁלֹּא לוֹמַר לְזוּגָתוֹ דָּבָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא לִגְרֹם לָהּ חֲלִישׁוּת־הַדַּעַת וְעָגְמַת־נֶפֶשׁ, וְהֶעֱדִיף לֶאֱכֹל שְׁרוּיָה בְּאוֹתָהּ שָׁנָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְצַעֵר אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁזֶּה עַתָּה נָשָׂא. וּמִסְתַּבֵּר שֶׁעָרַךְ הַתָּרַת־נְדָרִים לְשָׁעָה.

❖

בְּבֵיתוֹ שֶׁל רַבִּי אַהֲרֹן לֵיבּ שְׁטֵינְמַן קָנוּ פַּעַם בָּנָנוֹת, וְהָרַבָּנִית הוֹתִירָה אוֹתָן כְּדֵי שֶׁהָרַב יְעַשְּׂרָן וּפָנְתָה לָנוּחַ. קָטַע הָרַב רֹאשׁ שֶׁל בָּנָנָה וְעִשֵּׂר, וּבִקֵּשׁ מִנֶּכְדּוֹ לֶאֱכֹל אֶת הַבָּנָנָה, שֶׁכֵּן "אִם לֹא אוֹכְלִים אֶת הַבָּנָנָה אַחֲרֵי שֶׁקִּלְּפוּ אוֹתָהּ, הִיא מַשְׁחִירָה, וְאֵינִי רוֹצֶה שֶׁסַּבְתָּא תִּצְטַעֵר וְתִרְאֶה זֹאת. גַּם אֵינִי רוֹצֶה לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַבָּנָנָה לַפַּח, שֶׁהֲרֵי זֶה 'בַּל־תַּשְׁחִית'", וְלָכֵן הִצִּיעַ לַנֶּכֶד לֶאֱכֹל אוֹתָהּ, אַךְ הַנֶּכֶד סֵרַב, 'לֹא מִתְחַשֵּׁק לִי'... בֵּרֵךְ רַבִּי אַהֲרֹן לֵיבּ וְאָכַל אֶת הַבָּנָנָה. לִכְאוֹרָה סִפּוּר רָגִיל, אֶלָּא שֶׁהַנֶּכֶד לֹא יָדַע, כִּי הָרַב מֵעוֹלָם לֹא אָכַל בָּנָנוֹת! שֶׁכֵּן נֶחְלְקוּ הָרִאשׁוֹנִים מַה מְּבָרְכִים עַל בָּנָנָה, וּבַעֲלֵי הַתּוֹסְפוֹת סְבוּרִים כִּי יֵשׁ לְבָרֵךְ עָלָיו 'בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ', שֶׁכֵּן שָׁרָשָׁיו נוֹתָרִים בָּאֲדָמָה, אַף שֶׁהַשִּׂיחַ מִתְחַדֵּשׁ מִדֵּי שָׁנָה. וְאַף שֶׁבַּשֻּׁלְחָן עָרוּךְ נִפְסַק לַהֲלָכָה שֶׁיֵּשׁ לְבָרֵךְ עָלָיו 'בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה', יֵשׁ הַסְּבוּרִים כִּי הַפְּסָק הִנּוֹ רַק מִדִּין סָפֵק, וְיִתָּכֵן אַף שֶׁיֵּשׁ לַחְשֹׁשׁ לְאִסּוּר עָרְלָה, וְלָכֵן מָנַע הָרַב אֶת עַצְמוֹ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּנָנָה. אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ צֵל שֶׁל סָפֵק שֶׁמָּא הָרַבָּנִית תִּצְטַעֵר, הֲגַם שֶׁבְּוַדַּאי לֹא מְדֻבָּר עַל צַעַר גָּדוֹל, לֹא כְּדָאִית כָּל הַחֻמְרָה, וְהוּא עָבַר עַל הַגָּדֵר שֶׁגָּדַר לְעַצְמוֹ, וְאָכַל!

יְהוּדִי אוֹרֵחַ הִשְׁכִּים קוּם לְבֵית־הַכְּנֶסֶת לִתְפִלַּת שַׁחֲרִית, בְּדַרְכּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר", וְלֹא מָצָא שָׁם אֶלָּא אֶת הַשַּׁמָּשׁ שֶׁעָמַד בַּפֶּתַח. שְׁאָלוֹ הָאִישׁ בִּלְשׁוֹן הַנָּבִיא יְשַׁעְיָה: "מַדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ"? וְהַשַּׁמָּשׁ הֶחֱרָה־הֶחֱזִיק אַחֲרָיו בְּהֶמְשֵׁךְ דִּבְרֵי הַנָּבִיא: "קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה"...

טִפִּין־טִפִּין הֵחֵלּוּ הַמִּתְפַּלְּלִים לְהִתְאַסֵּף, וְכַאֲשֶׁר הִגִּיעַ הַחַזָּן לְיִשְׁתַּבַּח, כְּבָר נָכַח בַּמָּקוֹם חֲצִי מֵהַצִּבּוּר. עַד תְּפִלַּת הָעֲמִידָה כְּבָר הִתְאַסְּפוּ כֻּלָּם, אוּלָם לְאַחַר מִכֵּן נֶחְפְּזוּ לְדַרְכָּם וְיָצְאוּ מִבֵּית־הַכְּנֶסֶת עוֹד בְּטֶרֶם הִסְתַּיְּמָה הַתְּפִלָּה.

נֶאֱנַח הָאוֹרֵחַ וְאָמַר: "עַכְשָׁו אֲנִי מֵבִין אֶת סֵדֶר 'הַקַּדִּישִׁים' בַּתְּפִלָּה. אַחֲרֵי יִשְׁתַּבַּח, כַּאֲשֶׁר רַק חֲצִי מֵהַצִּבּוּר נִמְצָא - אוֹמֵר הַחַזָּן רַק 'חֲצִי קַדִּישׁ'. לְאַחַר תְּפִלַּת הָעֲמִידָה, כַּאֲשֶׁר הַצִּבּוּר שָׁלֵם כֻּלּוֹ - אוֹמֵר הַחַזָּן 'קַדִּישׁ שָׁלֵם'. בְּסוֹף הַתְּפִלָּה נוֹתְרוּ רַק הָרַבָּנִים - וְלָכֵן אוֹמֵר הַחַזָּן 'קַדִּישׁ דְּרַבָּנָן'. וּלְאַחַר הַתְּפִלָּה, כַּאֲשֶׁר הַחַזָּן נוֹתַר בְּגַפּוֹ כְּיָתוֹם, הוּא אוֹמֵר: 'קַדִּישׁ יָתוֹם'"...

❖

כְּשֶׁהִגִּיעַ רַבִּי שְׁלֹמֹה קְלוּגֶר לְפִרְקוֹ, בָּחַר בּוֹ הַנָּגִיד רַבִּי חַיִּים מֵרָאוֶה כְּחָתָן לְבִתּוֹ. כְּמַתָּנָה לְרֶגֶל הָאֵרוּשִׂין, הֶעֱנִיק לוֹ הַחוֹתֵן שָׁעוֹן מִזָּהָב, וְהִבְטִיחַ לוֹ כִּי כַּאֲשֶׁר יָשׁוּב לְבֵיתוֹ, יְשַׁגֵּר אֵלָיו גַּם שַׁרְשֶׁרֶת זָהָב תּוֹאֶמֶת, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִתְלוֹת אֶת הַשָּׁעוֹן עַל אֲפֻדָּתוֹ כְּמִנְהַג הַיָּמִים הָהֵם.

עָבְרוּ יָמִים וְשָׁבוּעוֹת וְהַשַּׁרְשֶׁרֶת לֹא הִגִּיעָה, וּבְאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו רָמַז לוֹ הֶחָתָן בְּפִקְחוּת עַל־כָּךְ, וְכָתַב: הַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהַטַּעַם הַנָּדִיר 'שַׁלְשֶׁלֶת' מוֹפִיעַ בַּתּוֹרָה, הִיא בְּתֵבַת וַיִּתְמַהְמָהּ"...

לְאַחַר שָׁנִים אֲרֻכּוֹת, כְּשֶׁכְּבָר כִּהֵן רַבִּי שְׁלֹמֹה כְּמַגִּיד מֵישָׁרִים בָּעִיר בְּרוֹד הַגְּדוֹלָה, הִגִּיעַ אֵלָיו פַּעַם רַב אֶחָד לְבִקּוּר בְּשַׁבַּת־קֹדֶשׁ לְאַחַר הַתְּפִלָּה. הָאוֹרֵחַ הִגִּיעַ אֵלָיו בְּלִוְיַת רַבִּים מִנִּכְבְּדֵי הָעִיר, וּכְשֶׁבָּאוּ לְרַבִּי שְׁלֹמֹה תָּמַהּ בִּפְנֵי הָאוֹרֵחַ וְשָׁאַל: "מַדּוּעַ נִלְווּ אֲנָשִׁים כֹּה רַבִּים אֵלֶיךָ"? וְהַלָּה הֵשִׁיב בִּזְחִיחוּת־דַּעַת: "הֵם נִלְווּ אֵלַי מִפְּנֵי כְּבוֹדִי".

אָמַר לוֹ רַבִּי שְׁלֹמֹה: "בְּפָרָשַׁת הָעֲקֵדָה מְסֻפָּר, כִּי אַבְרָהָם נָטַל עִמּוֹ אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו, וְכַאֲשֶׁר הִגִּיעַ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְרָאָה אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק אָמַר אֶל נְעָרָיו 'שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר, וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה', וּמִיָּד 'וַיָּבוֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם'. וְכָךְ נִדְרָשִׁים הַפְּסוּקִים: בִּתְחִלָּה הִתְלַווּ לְאַבְרָהָם שְׁנֵי 'גַּבָּאִים', אַךְ לְפִיכָךְ 'וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחוֹק', שֶׁכֵּן אֵין גַּבְהוּת לִפְנֵי הַמָּקוֹם. וּכְשֶׁרָאָה אַבְרָהָם כֵּן, אָמַר אֶל הַגַּבָּאִים 'שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר'... וּמִיָּד 'וַיָּבוֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם'"...

בְּעִיר אַחַת נֶעֶרְכוּ בְּחִירוֹת לְמִנּוּי פַּרְנְסֵי הַקְּהִלָּה, וְרַבִּים מֵאַנְשֵׁי הָעִיר שִׁכְנְעוּ אֶת אֶחָד מֵחֲשׁוּבֵי הָעִיר לְהִתְמוֹדֵד אַף הוּא בֵּין הַמָּעֳמָדִים לְהִבָּחֵר. קִבֵּל הָאִישׁ אֶת הַהַצָּעָה, וְאָכֵן הוּא נִבְחַר בְּרֹב קוֹלוֹת. אוּלָם לֹא עָבְרוּ יָמִים אֲרֻכִּים, וְהַצִּבּוּר הֵחֵל לִמְצֹא בּוֹ חֶסְרוֹנוֹת וְהָיוּ מְלֵאִים טְעָנוֹת כְּרִמּוֹן עָלָיו.

אָמַר הָאִישׁ: "בְּפָרָשַׁת וַיֵּרָא נֶאֱמַר 'וְלֹט יָשַׁב בְּשַׁעַר סְדוֹם'. וְרַשִּׁ"י מְפָרֵשׁ לָמָּה נֶאֱמַר יָשַׁב חֲסַר וָא"ו? מִפְּנֵי שֶׁבְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִנּוּהוּ לְשׁוֹפֵט עֲלֵיהֶם. וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד דַּרְכָּם שֶׁל בְּרִיּוֹת מַהִי, מְמַנִּים הֵם אָדָם לְשׁוֹפֵט וּמַנְהִיג, וְעוֹד בְּאוֹתוֹ יוֹם הוּא כְּבָר 'חָסֵר' וּמְלֹא חֶסְרוֹנוֹת בְּעֵינֵיהֶם"...

❖

הַ"שַּׂר שָׁלוֹם" מִבֶּלְז הִסְבִּיר, מַדּוּעַ הָלַךְ אַבְרָהָם אָבִינוּ לְבַקֵּשׁ עֵצָה עַל הַמִּילָה? אֶלָּא שֶׁלֹּא יָדַע כֵּיצַד יוּכַל לְבַקֵּשׁ מֵעֲבָדָיו לְהַסְכִּים לָמוּל אֶת עַצְמָם. וּמַמְרֵא יָעֵץ לוֹ, שֶׁיָּמוּל תְּחִלָּה אֶת עַצְמוֹ, וְכָךְ יוּכַל לְשַׁכְנֵעַ גַּם אוֹתָם לַעֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ, כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר "הִמּוֹל יִמּוֹל" - תְּחִלָּה אֶת עַצְמְךָ וְאַחַר כָּךְ אוֹתָם.

וּלְלַמֶּדְךָ, כִּי טֶרֶם יִדְרֹשׁ הָאָדָם מִבְּנוֹ אוֹ חֲנִיכוֹ דְּבַר־מָה, עָלָיו לְתַקֵּן תְּחִלָּה אֶת עַצְמוֹ...

ספרי 'שבת טיש" ו"מידות טיש"
בחנויות הספרים המובחרות
5806777@GMAIL.COM
והפצ"ת
ועד הפצת תורה